

UPPSALA
UNIVERSITET

Kompis- och kalasproblemet

En kvalitativ studie om skolpersonals erfarenheter av barn med skyddade
personuppgifter

Sociologiska institutionen

Socionomprogrammet

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

Framlagd VT 2017

Författare: Veronica Green och Ivana Bragman

Handledare: Susanne Gustafsson

Sammanfattning

Barn med skyddade personuppgifter är en grupp som tenderar att bli bortglömd både inom politik och forskning. Således har få studier gjorts inom ämnet och det finns en utbredd okunskap hur dessa barns vardag ser ut och vilka konsekvenser de skyddade personuppgifterna har för barnen. Denna uppsats handlar om vilka erfarenheter skolpersonal har av arbetet med barn som har skyddade personuppgifter och vilka hinder samt vilket stöd de upplever i detta arbete. Uppsatsen fokuserar även på skolpersonalens handlingsutrymme i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter och vilka faktorer som vidgar respektive krymper handlingsutrymmet. Studien grundar sig på 7 stycken semistrukturerade intervjuer med verksam skolpersonal inom Uppsala län som har professionell erfarenhet av barn med skyddade personuppgifter. Informanterna har varit både skolkuratorer, lärare och specialpedagoger. Studien har Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati som teoretisk utgångspunkt, med begreppet handlingsutrymme som komplement.

Det insamlade materialet från intervjuerna analyserades med en tematisk tolkande analys med inspiration av en hermeneutisk tolkningsansats. I vår analys framkom två huvudteman som vi benämner som *formellt arbete* och *informellt arbete*. I det formella arbetet måste skolpersonalen förhålla sig till riktlinjer, lagar och direktiv från ledningen. Det består även av arbetet som går ut på att säkra och kontrollera barnet så att denne inte utsätter sig för risk. Det informella arbetet består av relationsbyggande med barnen och deras vårdnadshavare samt det kollegiala stödet och erfarenhetsutbytet. Resultaten av vår studie omfattades av situationella dualiteter inom dessa två huvudteman, där faktorer både kunde vidga och krympa handlingsutrymmet och därmed påverka arbetet. Dessa faktorer som påverkade arbetet var information kontra nyfikenhet, självbestämmande och professionalitet samt kunskap och okunskap. Både det formella och det informella arbetet kunde således verka hämmande eller främjande för skolpersonalens handlingsutrymme i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter.

Nyckelord: gräsrotsbyråkrati, handlingsutrymme, skolpersonal, barn med skyddade personuppgifter.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.3 Syfte och frågeställningar	5
1.4 Begreppsdefinitioner	5
1.6 Uppsatsdisposition.....	6
2. Tidigare forskning.....	8
2.1 Utsatta barn i skolmiljö.....	8
2.2 Socialt arbete i skolmiljö	9
2.3 Sammanfattning av tidigare forskning	11
3. Teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Gräsrotsbyråkrati	13
3.1 Handlingsutrymme	16
4. Metod	19
4.1 Forskningsansats.....	19
4.2 Urval och presentation av deltagarna	19
4.3 Datainsamlingsmetod	21
4.4 Tematisk tolkande analys	22
4.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	23
4.6 Etiska överväganden.....	23
4.7 Metodologisk diskussion	25
5. Resultat.....	26
5.1 Det formella arbetet	26

5.1.1	Självbestämmande & professionalitet.....	26
5.1.2	(O)kunskap.....	29
5.1.3	Information kontra nyfikenhet	30
5.1.4	Handlingsfrihet kontra riktlinjer	31
5.2	Det informella arbetet.....	32
5.2.1	Kollegialt stöd.....	32
5.2.2	Muntlig tradition	33
5.2.3	Improvisation	34
5.2.4	Relationsbyggande med vårdnadshavare och barn	35
6.	Avslutande diskussion.....	39
6.1	Summering av resultaten	39
6.2	Teoretisk diskussion i förhållande till resultaten	43
6.3	Resultaten i förhållande till tidigare forskning	44
6.4	Implikationer för praktik och framtida forskning.....	45
	Referenser	46
	Bilagor.....	50
	Bilaga 1. Intervjuguide	50
	Bilaga 2. Informationsbrev	51

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Skolan är den plats efter hemmet där barn spenderar den största tiden av sin uppväxt. Det är därmed en viktig plats för att barn ska få en god uppväxt och utvecklas hälsosamt genom hela barndomen. För barn som har svårigheter i hemmiljön eller av andra anledningar lever i en otrygg situation, är skolan en ännu viktigare faktor för en trygg uppväxt. Skolpersonalen måste vara uppmärksam på barnens individuella behov, mående och utveckling. Interaktion med barnen kan förutom i klassrummet ske i korridoren, på mentorsmöten och i andra situationer. Vi har identifierat att skolpersonal idag har en större roll än den rent pedagogiska. Denna mångfacetterade yrkesroll ger utrymme för personalen att utöva socialt arbete, framförallt när de arbetar med barn som lever otrygga situationer eller har någon form av svårighet. En grupp av barn som till stor del har förbisetts i svensk och internationell forskning är barn med skyddade personuppgifter. Dessa barn behöver precis som alla andra en stabil och trygg uppväxt både i hemmet och i skolan, men de få studier som har gjorts visar på både psykiska och fysiska besvär som kan påverka barnen långsiktigt (Weinehall, Jonsson, Eliasson & Olausson, 2007; Hindberg & Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009).

2016 hade över 14 300 personer skyddade personuppgifter varav nästan 5 800 av dessa var under 18 år. Av dessa hade 5053 sekretessmarkering och 734 både sekretessmarkering och kvarskrivning¹. Majoriteten av barn med skyddade personuppgifter har varit utsatta för, eller bevittnat, våld i familjen och behöver skydd för att inte utsättas ytterligare av förövaren. Barn har ofta skydd tillsammans med en av föräldrarna, vanligtvis modern, som riskerar att bli förföljd eller hotad av förövaren. För att säkerställa att offrets skydd inte röjs krävs det att även barnen som bor med offret har skyddade personuppgifter. Stiftelsen Allmänna Barnhuset fick under åren 2003-2006 bidrag från den dåvarande regeringen till ett forskningsprojekt för att få mer kunskap om barn med skyddade personuppgifter. Detta mynnade ut i studien *G(l)ömda – en studie om kvinnor och barn med skyddade personuppgifter* (Weinehall et al., 2007) och senare i boken *Barn och ungdomar som lever med skyddade personuppgifter* (Hindberg &

¹ Skatteverket: *Skatteverkets statistik över personer med skyddade personuppgifter 2016*.

Informationen har inhämtats via mail med handläggare på Skatteverket 170222 och finns ej att tillgå på Internet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). Projektet visar på hur barnen, och även de vuxna, ofta faller mellan stolarna, inte får adekvat stöd och hur de ofta mår mycket dåligt psykiskt. Skyddade personuppgifter skapar ofta en stress och en rädsla för att bli röjda hos barnen (Weinehall et al., 2007; Hindberg & Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009).

Då skolan som institution har en stor betydelse för barns hälsa och utveckling, är skolpersonalens arbete och erfarenheter av barn med skyddade personuppgifter vad vi vill belysa med denna uppsats. Forskning om professionellas erfarenheter av arbetet med dessa barn är knapphändig, vilket gör det ännu viktigare att studera.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vilka erfarenheter samt vilket handlingsutrymme skolpersonal har vid arbete med barn med skyddade personuppgifter.

Syftet besvaras med följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har personalen av barn som har skyddade personuppgifter?
- Vilket stöd kan personalen identifiera i relation till skolledning, regler och rutiner inom verksamheten samt i samarbetet med andra aktörer?
- Vilka hinder kan personalen identifiera i relation till skolledning, regler och rutiner inom verksamheten samt i samarbetet med andra aktörer?

1.4 Begreppsdefinitioner

En individ som är utsatt för hot, våld eller trakasserier kan ansöka om att få skyddade personuppgifter hos Skatteverket. Skyddade personuppgifter är ett paraplybegrepp som innefattar kvarskrivning, sekretessmarkering och fingerade personuppgifter. *Fingerade personuppgifter* innebär att personen får en helt ny identitet och är ej möjligt att undersöka då det endast är polisens Nationella operativa avdelning som har tillgång till uppgifter om vilka personer som omfattas av åtgärden (skatteverket, u.å.). *Kvarskrivning* innebär att personen flyttar men fortsätter vara folkbokförd på den tidigare orten. Den riktiga adressen förvaras manuellt hos Skatteverket. *Sekretessmarkering* är den vanligaste formen av skyddade personuppgifter och innebär att individens personuppgifter och adress är skyddade av stark sekretess och att en särskild prövning alltid måste göras. I många databaser dyker inte personens

uppgifter upp alls (exempelvis i Skatteverkets databas för myndigheter). Denna uppsats kommer endast att utgå från insatserna *kvarskrivning* och *sekretessmarkering*.

I vissa fall har endast barnet skyddade personuppgifter, för att skyddas från båda föräldrarna och/eller släkt (Skolverket, 2011). Skatteverket beviljar även sekretessmarkering till individer som förföljs på grund av exempelvis religiösa eller politiska skäl. Det finns inga formella krav för att beviljas någon form av skyddade personuppgifter enligt Skatteverket. Däremot krävs en tydlig hotbild som styrks genom exempelvis dokumentation eller intyg från myndighet (Skatteverket, u.å.).

1.6 Uppsatsdisposition

Här följer en presentation av uppsatsens disposition, med kapitel och delavsnitt.

I kapitel 2, *Tidigare forskning*, presenteras relevant tidigare forskning inom områdena: utsatta barn i skolmiljö samt skolpersonals sociala arbete. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av de viktigaste slutsatserna från den tidigare forskningen.

I kapitel 3, *Teoretiska utgångspunkter*, redovisas den teoretiska referensramen för uppsatsen. Först förklaras Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrati och sedan redovisas begreppet handlingsutrymme som utgör ett komplement till gräsrotsbyråkratin.

I kapitel 4, *Metod*, redovisas våra metodologiska val. Först presenteras vår forskningsansats och sedan presenteras våra informanter i avsnittet “urval och presentation av deltagarna”. Efter detta redovisar vi vår datainsamlingsmetod och sedan vår analysmetod. Slutligen förs en diskussion om reliabilitet och validitet samt etiska överväganden. Sist i kapitlet diskuteras våra metodologiska val överlag i avsnittet “metodologisk diskussion”.

I kapitel 5, *Resultat*, presenteras vår bearbetade empiri och vår analys och resultat.

I kapitel 6, *Avslutande diskussion*, sammanfattas resultat och analys inledningsvis. Sedan diskuteras resultatet i relation till teori och tidigare forskning. Avslutningsvis presenteras implikationer för praktik och framtida forskning.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras ett urval av den forskning som berör liknande områden som vi ämnar att studera. Vi har använt oss av Uppsala universitets söksystem *summon*, Uppsala universitets bibliotekskatalog DISA samt Social services abstract (en internationell databas för vetenskapliga publikationer inom ämnet socialt arbete). De nyckelord vi använde oss av var bland annat domestic violence, children welfare, social work in school, counseling in school, experiencing violence, teaching traumatized children, teachers experience samt skyddade personuppgifter. Vi har sökt efter både svenska och internationella publikationer inom ämnet. Nedan kommer vi att presentera den forskning som vi anser är relevant i förhållande till vår studie.

Eftersom antalet studier avseende socialt arbete med barn som har skyddade personuppgifter är begränsad har vi valt att utöka vår redovisning av tidigare forskning till två områden: Forskning om utsatta barn i skolmiljö samt forskning om skolpersonals sociala arbete med barn. Dessa två områden kommer vara en grund för denna uppsats att ta avstamp från, då forskningsområdena ger en vägledning för hur skolpersonal kan arbeta med barn som har skyddade personuppgifter.

2.1 Utsatta barn i skolmiljö

Våld, hot om våld samt förföljelse och trakasserier från en närstående (oftast pappa) är de vanligaste orsakerna till att barn får skyddade personuppgifter (Weinehall et. al., 2007; Hindberg, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). I flera studier framkommer det hur barn som upplevt våld i hemmet upplever svårigheter i skolan. Koncentrationssvårigheter, aggressionsproblematik, oro, ångest samt känslor av skuld och skam är de mest framträdande konsekvenserna hos barn. Hos de äldre barnen fanns även inslag av våld och skolkning (Baker & Cunningham, 2009; Weinehall et al., 2007; Christensen, 2007). Då majoriteten av barn med skyddade personuppgifter har utsatts för eller upplevt våld, så kan de även ha ovanstående problematik (Hindberg & Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009; Weinehall et al., 2007).

Barn med skyddade personuppgifter har studerats i två svenska projekt, studien *G(l)ömda – en studie om kvinnor och barn med skyddade personuppgifter* (Weinehall et. al., 2007) och *Barn och ungdomar som lever med skyddade personuppgifter* (Hindberg, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). Båda rapporterna visar hur barn som har skyddade personuppgifter ofta

känner sig utanför i skolan och har svårt att upprätthålla kontakten med sina klasskamrater. De tvingas ofta ljuga om sitt tidigare liv, vilket gör att barnen tycker att det är svårt att knyta nya kontakter (Hindberg, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). Även själva flytten som skyddade personuppgifter ofta innebär kan ha en stor negativ inverkan på barn. De tvingas då bryta upp från exempelvis skolan, vänner eller släktingar, något som kan ha varit deras enda trygga plats. Många barn hoppas att våldsutövaren ska "bli snäll" igen och en önskan, som ofta är orealistisk, om att återgå till ett normalt liv är frekvent hos barnen. Trots detta verkar de flesta barn förstå varför det kan vara viktigt att flytta och varför det är nödvändigt. Weinehall et. als (2007) studie visar även att barnen, oavsett ålder, ofta är medvetna om varför de har skyddade personuppgifter och hur viktigt det är att följa säkerhetsplaneringen. De flesta är dock missnöjda med sin situation och känner sig begränsade i vardagen (ibid).

De praktiska hindren, både i vardagen och i skolan, som tillkommer vid en sekretessmarkering tenderar att ha en tärande påverkan på barn. För att gå med i idrottsföreningar eller skaffa bibliotekskort krävs att barnen uppger sin adress, vilket de inte kan om de har sekretessmarkering (Weinehall et. al., 2007; Hindberg, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). Att åka iväg på skolaktiviteter kan riskera att deras skydd röjs och det kan krävas en extensiv säkerhetsplanering för att kunna åka, vilket inte alla skolor kan erbjuda. Några av barnen i studien *G(l)ömda* (Weinehall et. al., 2007) berättar dock hur deras idrottstränare har hjälpt dem så att de kan få vara med utan att behöva uppge adress m.m. och hur lärare har valt att planera utflykter på så sätt att barnen ska kunna följa med. De äldre tonåringarna upplever ofta ett utanförskap då de inte kan använda sociala medier såsom Facebook och Twitter på samma sätt som sina kamrater, då medierna kan röja deras skydd (ibid). Oavsett ålder är det viktigt både för barnens mående och säkerhet att vuxna på skolan har den kunskap och insikt som krävs för att kunna balansera barnens behov att få vara som sina kamrater samtidigt som de inte utsätter sig för onödiga risker (ibid).

2.2 Socialt arbete i skolmiljö

Forskare som har studerat skolan som en social arena är eniga om att den är en viktig förebyggande insats på både samhälls- och individnivå (Garbarino, 1992; Lagerberg & Sundelin, 2000, Vinnerljung et al., 2010). Alla barn, framförallt de som lever i utsatta hemförhållanden eller som tillhör riskgrupper, ska få det stöd de behöver för att ha en god och

trygg skolgång. Skolpersonalen har en unik chans att stötta barnen i deras vardag genom att vara vuxna förebilder, ge närhet och trygghet samt övervaka barnens mående och utveckling (Garbarino, 1992; Trygged, Backlund & Elofsson, 2013). Baker och Cunningham (2009) menar att lärare kan ha en stor inverkan på dessa barns mående och att det finns flera strategier för att hjälpa barnet och den utsatta föräldern. I artikeln formulerar de fyra stycken områden där läraren kan vara behjälplig: de kan vara uppmärksamma på varningssignaler hos eleverna, hjälpa utsatta föräldrar att få rätt stöd av kommunen samt upprätta handlingsplaner och praktiska riktlinjer på skolan. Lärarna kan även använda evidensbaserade strategier för att stötta barnet att hantera våldets konsekvenser (ibid).

En annan viktig del i det förebyggande arbetet är att skapa förtroendefulla relationer mellan barn och vuxna i skolan (Skolverket, 2011; Westling Allodi, 2010; Trygged, Backlund & Elofsson, 2013; Olsson, 2009). Skolpersonals arbete med barn bör därför ges stor vikt för barnens framtida mående och utveckling ur ett längre tidsperspektiv (Baker & Cunningham, 2009; Garbarino, 1992; Trygged, Backlund & Elofsson, 2013; Olsson, 2009). Trygged, Backlund och Elofsson (2013) visar dock i sin artikel att förtroendet för skolpersonal i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet tenderar att vara relativt lågt bland elever. Framförallt visar studien på ett samband mellan lågt förtroende för skolpersonal och lågt förtroende för föräldrar. Elever med ensamstående mammor har ett klart lägre förtroende för lärare än elever som bor med båda sina föräldrar. Studien visar även på att sämre socioekonomiska förhållanden påverkar förtroendet negativt. Å andra sidan visar Olssons (2009) studie att det inte finns någon negativ korrelation mellan förtroende och antalet föräldrar i hushållet. Barn med en ensamstående föräldrar och barn med sammanboende föräldrar har liknande förtroendegrad för sina föräldrar. Studien visar på att barn i familjer med sämre ekonomi har sämre relationer till sina föräldrar och lärare jämfört med barn vars familjer har det bättre ställt. Däremot har klasstillhörighet och föräldrarnas utbildningsnivå ej någon statistisk signifikant påverkan. Sammanfattningsvis synliggör Olssons (ibid) studie att sociala relationer har en påverkan på elevers framtida utveckling och skolresultat. Lärares relationer med elever i riskzonen, som exempelvis har hög frånvaro eller brukar alkohol, bedöms vara av särskild vikt. Har läraren och eleven en dålig relation kommer elevens resultat att kraftigt försämrans medan en god relation leder till tydligt bättre resultat (ibid).

Vad skolpersonalens ska anta för roll när ett barn mår dåligt kan ibland vara svårt att avgöra. Enligt studier om lärares erfarenheter av arbetet med barn som är traumatiserade finns det en osäkerhet kring när barnet behöver hjälp från en annan instans än skolan, såsom hos en psykolog eller en socialarbetare (Alisic, 2012; Ko et al., 2008). De tillfrågade lärarna uppfattade det som att deras uppdrag mer och mer har fokuserats på det sociala arbetet, utöver det pedagogiska. Att då veta när eleven behövde hjälp från annat professionellt håll var svårt och gränsen mellan lärarnas arbete och andras uppfattades ofta som utsuddad (Alisic, 2012). Lärarna kände även att de saknade kompetensen och kunskapen för att ta hand om barnen på bästa sätt och att de inte visste hur de skulle prata med barnet, klassen och föräldrarna om barnets bakgrund och mående (Alisic, 2012; Ko et al., 2008).

För barn som tvingats flytta på grund av skyddsåtgärder (t.ex. sekretessmarkering) kan det vara svårt att bygga upp nya relationer med skolpersonal och klasskamrater (Hindberg & Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009). Att skolpersonalen då aktivt arbetar med att skapa en god relation och bygga upp ett förtroende hos barnet är särskilt relevant. Barnen som intervjuades i Weinehall et al. (2007) studie berättar hur det hjälpte dem att ha en utomstående vuxen att prata med. Barnen beskrev bland annat hur lärarna "förstod" dem och att det var skönt att slippa förklara sig. Att ha någon vuxen som kan förklara och lugna klasskamrater uppskattades också. Ett barn beskrev hur hen alltid kunde gå till skolkuratoren när det var jobbigt, vilket gjorde att skolgången kändes bättre (ibid).

2.3 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning på att både kuratorer och lärare har en stor inverkan på barnen i grundskolan, som både kan vara positiv och negativ (Lagerberg & Sundelin, 2000; Olsson, 2009). En god relation mellan skolpersonal och barnen ger bättre förutsättningar i livet, medan en dålig relation kan leda till att barnet på olika sätt kan få svårigheter längre fram i livet (ibid). Lärare (Alisic, 2012) men även elevhälsopersonal (Ko et al., 2008), är dock osäkra på hur långt deras ansvar sträcker sig. Skolpersonalen tenderar även att sakna kompetens och kunskap om barn som har utsatts för våld eller varit med om andra traumatiska upplevelser och hur de ska arbeta med detta. Att tala med barnen, klassen och vårdnadshavaren om barnets bakgrund och trauma upplevdes som svårt (Alisic, 2012; Ko et al., 2008).

Barn utvecklas som bäst under förutsägbara, stabila och trygga omständigheter. Om en eller båda föräldrarna inte kan ge barnet en trygg hemmiljö, blir deras skolmiljö och skolpersonal desto viktigare (Lagerberg & Sundelin, 2000; Vinnerljung et al., 2010). Barn med skyddade personuppgifter är inget undantag för detta. Utifrån den presenterade tidigare forskningen verkar det som om barn med skyddade personuppgifter söker sig aktivt till skolpersonal vilket kan underlätta för personalen i deras sociala arbete med barnet (Weinehall et. al., 2007; Hindberg, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2009).

Forskning avseende barn med skyddade personuppgifter visar sammanfattningsvis på hur konsekvenserna av skyddade personuppgifter blir ett kraftigt minskat livsutrymme och försämrar livskvalitén markant, både för barn och vuxna. Kravet på att hemlighålla information för andra i deras närhet samt rädslan över att bli röjda verkar vara de faktorer som tär mest på barnen. De är dock oftast medvetna om sin situation och är mycket noggranna med att följa den säkerhetsplanering de har enligt Weinehall et. al. (2007). Hur skolpersonal upplever arbetet med dessa barn framkommer inte i den tidigare forskningen och inte heller vilka erfarenheter skolpersonalen har. Hur skolan som organisation hanterar svårigheter är även det ett outforskat område som behöver undersökas. Denna uppsats syftar till att lyfta erfarenheter av arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Förhoppningsvis kan uppsatsen även bidra med ökad kunskap och förståelse för arbetet med dessa barn. I och med begränsningarna med C-uppsatser överlag, hoppas vi även kunna inspirera framtida studenter och forskare på en högre akademisk nivå att studera ämnet.

3. Teoretiska utgångspunkter

I föregående kapitel behandlades den valda tidigare forskningen som används för att ge uppsatsen ett kunskapsbaserat avstamp. I detta kapitel behandlas våra teoretiska utgångspunkter för denna uppsats, vilket är Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati samt begreppet handlingsutrymme. Gräsrotbyråkratin används som uppsatsens teoretiska grund, medan begreppet handlingsutrymme används som ett komplement och ett verktyg för att nyansera och fördjupa analysen.

3.1 Gräsrotsbyråkrati

Begreppet gräsrotsbyråkrati² myntades av statsvetaren Michael Lipsky 1969 i artikeln *Toward a theory of street-level bureaucracy* och utvecklades senare i hans bok *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services* (1980). Tjänstemännen är byråkrater i en organisation eller myndighet samtidigt som de har den direkta kontakten med medborgarna och därmed är organisationens “ansikte utåt”, varför Lipsky (1980) beskriver dessa tjänstemän som byråkrater vilka befinner sig på en gräsrotsnivå. För ytterligare ringa in byråkraten har vi använt oss av Johanssons (1992) definition av en byråkrat, vilken han presenterar i sin avhandling. Byråkratin beskrivs då som en organisation som inte bedriver materiell produktion utan som är en social struktur. Denna struktur är hierarkiskt uppbyggd, specialiserad (både anställda och organisationens ämbete) och på något vis bedrivs en kontrollverksamhet där arbetet sker efter lagar/regler och där arbetet sparas skriftligt. Gräsrotsbyråkratens arbete är således både formellt, genom lagar och regler om förhållnings- och arbetsätt, och informellt, med varierat handlingsutrymme och daglig kontakt med medborgare. Lipskys (1969: 2) kriterier för en gräsrotsbyråkrat är som en offentlig anställd som i sitt dagliga arbete³:

1. Interagerar med medborgare.
2. Får ta många egna beslut. Arbetet är dock inte avhängigt på det, men gräsrotsbyråkratens egna beslut och attityd har stor potential att direkt påverka medborgaren.

² Från engelskans *street-level bureaucracy*.

³ Vår översättning och tolkning, originaltext från Lipsky (1969: 2).

Exempel på gräsrotsbyråkrater kan vara lärare, socialsekreterare och sjuksköterskor. Lipsky (1980: 4) beskriver gräsrotsbyråkraten som ”nyckeln” till välfärden, då det är gräsrotsbyråkraten som distribuerar den del av medborgarskapet som välfärden utgör. Exempelvis så blir lärare mellanhanden för medborgares tillgång till skola och utbildning. Gräsrotsbyråkraten arbetar i en ständig spänning mellan politik/samhälle, organisation och medborgare och har olika förväntningar på sitt arbete från dessa håll. Dessa förväntningar är inte alltid förenliga, vilket kan skapa konflikter i hur gräsrotsbyråkratens arbete bör se ut.

Bland de krav och motsättningar som kan finnas i gräsrotsbyråkratens arbete blir kollegialt samarbete och samhörighet viktigt enligt Lipsky (1980: 47, 207). Då arbetet är så individuellt och gräsrotsbyråkraternas erfarenheter ibland även överskrider de överordnades kunskap kan det ibland uppkomma situationer där fullt stöd från ledningen ej är möjligt att få, när det kommer till praktiska frågor eller frågor om vissa specifika situationer (Lipsky 1980: 163, 207). Den kollegiala samhörigheten blir då viktig eftersom det erfarenhetsutbyte som kan ske ofta utspelar sig på samma gräsrotsnivå och då dessa situationer ibland måste lösas direkt och utan betänketid. Lipsky menar dock att ju mer effektiviserat och standardiserat arbetet blir för gräsrotsbyråkrater, desto mer strukturerat måste det kollegiala stödet bli för att det inte ska gå förlorat i det byråkratiska förhållningssättet som kan implementeras av ledningen (Lipsky, 1980: 47, 207).

Skolpersonal har bestämmanderätt och handlingsutrymme som myndighetsperson samtidigt som de måste navigera mellan olika handlingsplaner och regler i det praktiska arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Lipsky (1980: 40) menar att målen som gräsrotsbyråkraten ska uppfylla i sin professionella roll ofta är idealiserade och övergripande och kan, som de inom skolan, handla social kontroll och uppfostran. Detta ger gräsrotsbyråkratens arbete en kontrollerande aspekt som kan komma i konflikt med ett brukarperspektiv. Johansson (1992) beskriver det byråkratiska dilemmat: avvägningar mellan regler som likt ramlagar lämnar rum för handlingsutrymme och tolkningsmöjligheter hos byråkraten och regler som är strikta och rättssäkra men kan verka begränsande för byråkratens handlingsutrymme.

Gräsrotsbyråkraten ska utföra sitt arbete både rättssäkert och individanpassat. Att gräsrotsbyråkrater kan göra det beror till stor del på den kunskap och expertis som kommer med erfarenhet inom ett yrke (Lipsky, 1980: 24). Exempelvis kan en nyexaminerad lärare ha både motivation och drivkraft till att undervisa med både individfokus och efter den aktuella läroplanen, men kommer möjligtvis behöva mer handledning och riktlinjer i arbetet. En lärare med lång erfarenhet kan däremot ha ett mer vidgat handlingsutrymme än den nyexaminerade läraren och kan känna en större bekvämlighet i arbetet och med sina beslut tack vare sina erfarenheter. Ju fler specifika behov eller situationer gräsrotsbyråkraten stöter på i sin yrkesroll, desto mer kommer de troligtvis att utvecklas i och med sina breddade erfarenheter. Därmed kan gräsrotsbyråkraten också bli än mer skicklig på att ge sina klienter ett mer individanpassat bemötande samtidigt som hänsyn till regler och lagar tas.

Trots att skolpersonalen månar om elevernas mående är barnen trots allt där på grund av att vi i Sverige har skolplikt. De är vad Lipsky (1980: 54-ff) kallar den ofrivilliga klienten. Att vara en ofrivillig klient betyder sitt namn till trots inte att klienten totalt saknar makt, är oförmögna att påverka sin situation eller motsätter sig deltagande. Till de negativa sidorna av detta hör att klientrollen kan bidra till att individen till viss del tvingas i ett fack och att det finns en ojämn maktbalans i mötet med myndigheten. För eleven tar det sig uttryck i den lagstadgade skolplikten och att eleven pressas in i en kollektiv mall, exempelvis klassrumsmodellen, trots att det inte är det ultimata undervisningsmodellen för alla elever.

Som gräsrotsbyråkrater måste skolpersonal implementera organisationens mål och riktlinjer i praktiken, samtidigt som de ska bemöta medborgarens (elevernas och även målsmännens) krav på hur deras direkta arbete med barnen bör se ut. I skolmiljön kan kraven vara en mer individualiserad utbildning eller egen tid med en lärare. Samtidigt ska läraren följa en läroplan och betygsätta barnen utifrån en standardiserad mall. Gräsrotsbyråkraten måste därför använda sin expertis för att implementera riktlinjerna och kraven i praktiken, på ett individuellt plan (Lipsky, 1980: 15). Om kraven från de olika aktörerna skapar motsättningar och när dessa motsättningar hindrar gräsrotsbyråkraterns arbete måste denne utifrån sin expertis välja vad som är hållbart och passande för situationen (ibid).

Inom sociologin och andra forskningsfält finns flertalet forskare som studerat begreppet gräsrotsbyråkrati inom skolan, specifikt i förhållande till lärare. Vissa håller med Lipsky om att läraren är ett bra exempel på en gräsrotsbyråkrat och att teorin är användbar inom skolområdet (Hohmann, 2016; Siciliano, 2017; Robert, 2016; Boote, 2007). I dessa studier riktar sig fokus på lärarnas professionella handlingsutrymme och bestämmanderätt och menar att det är denna bestämmanderätt gör dem till gräsrotsbyråkrater. Hohmann (2016) skriver att teorin om gräsrotsbyråkrati kan ge forskaren ett nytt perspektiv på den del av lärarens arbete som ligger utanför det regelrätta lärandet och bidra till att ge en annan infallsvinkel på lärarens handlingsutrymme och bestämmanderätt. Taylor (2007) motsätter sig dock detta och menar att lärarkåren i dagens Storbritannien inte alls har handlingsutrymmet som gör Lipskys begrepp applicerbart på gruppen, då yrket blivit allt för påverkat av New public management⁴.

Bland annat Siciliano (2017) anser att gräsrotsbyråkrati är ett begrepp som är användbart för att beskriva arbetssituationen för dagens skolpersonal. Han menar att gräsrotsbyråkrati skulle kunna utökas från att enbart studera lärare på individnivå till att göra undersökningar om handlingsutrymme och handlingsfrihet på en gruppnivå. Nätverk och erfarenhetsutbyte påverkar lärares arbete på ett positivt sätt och att liknande studier stöder detta, varför Siciliano (ibid) skriver att det är relevant att undersöka hur gräsrotsbyråkraters arbete på en gruppnivå påverkar deras individuella arbete.

3.1 Handlingsutrymme

Handlingsutrymme kommer i denna studie att fungera som ett komplement till Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater. Lipsky (1980) själv diskuterar utifrån det engelska begreppet *discretion*, vilket översätts till godtycke, handlingsfrihet eller självbestämmande. Inom socialt arbete är handlingsutrymme ett mer lämpligt begrepp, då det förtydligar att friheten är begränsad, den finns endast inom ett *utrymme* som är inramat av lagar, riktlinjer och direktiv (Svensson et al., 2010: 16). Detta utrymme är dock brett och kan både vidgas och krympa beroende på kontext och andra faktorer. I sin bok om gräsrotsbyråkrati lägger Lipsky stor vikt på andra aspekter av gräsrotsbyråkratin varför vi har valt att använda det svenska begreppet handlingsutrymme som komplement för att kunna ta fasta på de faktorer vi anser vara av vikt. Vi utgår främst från

⁴ New public management är ett sätt att styra offentliga organisationer utifrån ett effektiviserande synsätt som liknar det inom den privata marknaden (NE.se).

Svenssons et als. bok *Handlingsutrymme* (2010). Boken riktar sig som visserligen till socialarbetare, men vi anser att begreppet även går att applicera på skolpersonalens arbete, då de liksom socialarbetare arbetar efter ramlagar och riktlinjer men står ofta ensamma i mötet med klienter. Begreppet handlingsutrymme blir med andra ord den praktiska implementeringen i skolpersonalens arbete som gräsrotsbyråkrater.

Handlingsutrymme ligger varken i eller utanför regler och riktlinjer, utan snarare emellan dessa (Evan & Harris, 2004). Att navigera mellan exempelvis skollagen (2010: 800) och offentlighets- och sekretesslagen (2009: 400) i arbetet kräver till viss del personalens eget omdöme och däri ligger således skolpersonalens handlingsutrymme. Johansson et al. (2010: 55) menar att handlingsutrymmet även påverkas genom de administrativa och de “tankemässiga ramarna” organisationen ger utrymme för. Hur den professionella använder det utrymmet är ännu en faktor till huruvida handlingsutrymmet vidgas eller krymper. Kunskap och yrkeskompetens är andra faktorer som Svensson et al. (2010: 97) menar kan vidga (eller i brist på minska) den professionellas handlingsutrymme. En stabil kunskapsbas ger den professionella möjligheten att individanpassa arbetet och pröva nya lösningar. En yrkesverksam med en svag kunskapsbas kommer däremot förlita sig mer på de skrivna riktlinjerna och följa den standardiserade mallen utan att reflektera (Svensson et al., 2010: 227). Kunskapen består inte bara av det vi ser som traditionell kunskap, erhållen från utbildning, forskningsrapporter och facklitteratur. Den består även av *erfarenhetsbaserad kunskap*, vilket är det den professionella erhåller “ute på fältet”. Det är den samlade kunskapen från erfarenheter och praktik och delas ofta av kollegor sinsemellan. Detta är ett sätt att föra vidare sina erfarenheter och råd till kollegor (Svensson et al., 2010: 224).

Yrkeskompetens är det som utgörs av den samlade kunskapen från praktiken (reella erfarenheter från “fältet”) och från teorin (utbildningen). Yrkeskompetensen kan vara specialiserad eller allmän beroende på vilka erfarenheter den professionella har (Svensson et al., 2010: 99). Under den professionellas yrkesverksamma liv kommer yrkeskompetensen att byggas på med nya erfarenheter, fortbildning, handledning et cetera. Att hela tiden uppdatera sin samlade yrkeskompetens genom att läsa ny forskning och delta i handledning är väsentligt för att den yrkesverksamma ska bibehålla sin professionella legitimitet och för att kunna utföra sitt arbete

enligt nutida praxis (ibid). Svensson et al. (ibid) menar att det är yrkeskunskapen som utgör professionaliteten och att utan det skulle professionen inte vara legitim.

Barn som utsatts för eller upplevt våld uppvisar ofta koncentrations- och aggressionssvårigheter och kan därför behöva ytterligare stöd i klassrummet. Rädslan över att skyddet ska röjas kan också göra det svårt för barnen att skapa nya relationer och de upplever ofta en känsla av utanförskap som måste hanteras (Weinehall et al., 2007). För skolpersonal kan det betyda att barnet behöver en annan typ av stöd än övriga barn. För lärare inom grundskolan kan detta innebära svårigheter då effektiviseringar, större klasser och mindre tid per elev gör att elevernas individuella behov kan hamna i skymundan. Även riktlinjer och de administrativa konsekvenserna av skyddade personuppgifter kan påverka skolpersonalens arbete, både positivt och negativt beroende på kontexten. Detta är aspekter som påverkar skolpersonalens handlingsutrymme och som vi anser gör begreppet relevant för vår uppsats.

4. Metod

Detta kapitel behandlar och diskuterar våra metodval. Inledningsvis presenterar vi vår metodologiska ansats, där vi har valt en kvalitativ metod och samlat in material genom semistrukturerade intervjuer med verksam skolpersonal. Vidare presenteras vår urvalsprocess och våra urvalskriterier. Vi kommer därefter presentera valet av analysmetod, vilket är en tematisk analys med stöd i en hermeneutisk tolkningsansats. Sedan diskuteras aspekter såsom reliabilitet, validitet och generaliserbarhet samt etiska överväganden. Sist i kapitlet för vi en metodologisk diskussion.

4.1 Forskningsansats

Denna studie har en induktiv och kvalitativ ansats. Användningen av kvalitativ metod motiveras av studiens syfte som är att undersöka skolpersonals erfarenheter och upplevelser av arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Utifrån detta är det passande metodologiska valet för studien en kvalitativ ansats (Kvale & Brinkman, 2009: 15; Padgett, 2008: 15-17). Studien grundar sig i ett hermeneutiskt förhållningssätt till kunskap och verklighet. Det innebär en föreställning om att kunskap och verklighet skapas genom mänskliga uttryck, vilka sedan kan tolkas för att skapa en förståelse för det skildrade fenomenet. Hermeneutik kan både ses som en vetenskapsfilosofisk syn på kunskap och som ett hantverk för tolkning och sökandet efter mening i det vi undersöker. Att med ett öppet sinne tolka det som skrivs och det som sägs, är centralt i den hermeneutiska läran och ger oss därmed ett verktyg för att se på det insamlade materialet nyanserat (Ödman, 1979: 24-26, 48).

4.2 Urval och presentation av deltagarna

I sökandet efter informanter valde vi att avgränsa oss till skolpersonal verksamma i grund- och förskolor inom Uppsala län som arbetar direkt med eleverna. Vi ämnade att intervjuas dels lärare och dels annan skolpersonal som kommer i direktkontakt med barn i sitt arbete. Då närkontakten till barnen var av särskild relevans i studien, skulle intervjuer med någon på en mer administrativ nivå göra vårt teoretiska val irrelevant och därmed oanvändbart.

Lärare kommer i direktkontakt med barn i sitt vardagliga arbete och spelar en stor roll i barns vardag och är därmed ett självklart val av informant till vår studie. Annan skolpersonal som kommer i daglig kontakt med barn med skyddade personuppgifter är skolkuratorer, som även dem kan ha en betydande roll för barnet. Vilken yrkesroll informanterna hade på skolan var inte av betydelse, så länge de uppfyllde följande urvalskriterier:

1. Skolpersonal verksam på grundskola eller förskola inom vårt valda geografiska område.
2. Erfarenhet av direkt socialt arbete i skolmiljö (exempelvis lärare eller skolkurator).
3. Erfarenhet av socialt arbete i skolmiljö med barn som lever med skyddade personuppgifter (sekretessmarkering eller kvarskrivning) de senaste fem åren.

Vi uppsökte våra informanter genom att kontakta kommunala skolor i Uppsala län. Ett första informationsbrev (Se bilaga 2.) skickades ut till alla rektorer på de skolor som vi slumpmässigt valt att tillfråga först. Informationsbrevet innehöll information om studiens syfte, urvalskriterierna samt ett resonemang om hur vi förhåller oss till forskningsetik. Efter medgivande från rektorerna kontaktade vi personal på skolan, informerade om vår studie och gjorde upp om tid och plats för intervjuerna. Att få kontakt med rektorerna var oväntat svårt och vi insåg en tid in i uppsatsskrivandet att denna metod inte var särskilt framgångsrik. Vi valde då att nå ut till personal genom personliga kontakter som i sin tur kunde hänvisa oss vidare. Urvalsförfarandet kan med andra ord beskrivas utifrån principen om snöbollsurval, vilket Denscombe (2009: 38) beskriver som en process varvid en person hänvisar till nästa och att urvalet på så vis växer likt en snöboll. Positiva effekter från detta kan vara att forskaren kan få ett ökat förtroende i form av att informanten blivit tillfrågad och föreslagen av en kollega eller bekant (ibid). Vi upplevde att våra informanter hade en positiv och hjälpsam inställning till intervjuerna och kan anta att det på till viss del berodde på att vi blivit hänvisade via personliga kontakter.

Minst två dagar innan intervjun förmedlades informationsbrevet till informanterna. I samband med intervjuernas genomförande informerades informanterna ånyo om syftet med studien och upplägget i stort. Vi har under studiens gång utökat det geografiska området för att kunna intervjua fler informanter. Totalt tackade 7 personer ja till att delta i studien, 2 kuratorer och 4 lärare (varav en var lärare inom förskolan). Vi hade en del bortfall då vissa informanter som till en början tackat ja, men längre fram emot intervjun ej avhördes igen trots upprepade försök till

kontakt. Detta bortfall komparerades till viss del av den mättnad vi upplevde i materialitet, vilket kommer diskuteras mer utförligt i avsnitt 4.7.

4.3 Datainsamlingsmetod

Intervjun som metod är central i många samhällsvetenskapliga discipliner och metoden fungerar i stor utsträckning för de flesta studier inom socialt arbete. Intervjuer ger författaren en bild av hur individer uppfattar fenomen, situationer och konstruktioner och är ett verktyg för att fånga uppfattningarna om dessa. Det semistrukturerade intervjuformatet strävar att fånga upp de djupare planen i individers upplevelser av förutbestämda teman och ger även intervjuaren utrymme att ställa följdfrågor, vilket är en grundläggande faktor för att kunna undersöka erfarenheter och upplevelser (Kvale & Brinkman, 2009; Kvale, 1997; Howell, 2013).

Uppsatsens intervjuguide (Se bilaga 1.) utgick från tre stycken teman som grundade sig i uppsatsens syfte. Dessa var *erfarenheter av barn med skyddade personuppgifter, stöd i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter* samt *hinder i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter*. Varje tema utforskades med hjälp av följdfrågor. Detta för att hjälpa informanten att utveckla sina resonemang och tankar. Utifrån ett semistrukturerat format var intervjufrågorna ej obligatoriska utan endast där som ett stöd (Kvale, 1997). Målet med intervjuerna var att informanterna skulle så långt som möjligt få tala fritt utifrån de tre temana utan att bli avbrutna. Intervjuerna varade mellan 30 och 45 minuter och hölls både på informanternas respektive arbetsplats och på Uppsala universitet, beroende på vad informanten föredrog. Ett (inspelat) muntligt samtycke inhämtades från informanten i början av intervjun och även ett skriftligt samtycke inhämtades efter intervjun. Den som ej svarade förde anteckningar, men kunde även flika in med följdfrågor.

Efter intervjuerna transkriberades materialet av den av oss som antecknat då vi ansåg att denne hade fått lyssna på intervjun i lugn och ro och därmed hade en bättre överblick om vad som sades. Kvale (1997) beskriver hur transkriberingen av intervjuer kan ske relativt godtyckligt och att hur detaljrik transkriberingen är kan variera stort mellan olika vetenskapliga discipliner. I vår transkribering valde vi att direkt omformulera texten till skriftspråk, såvida det inte innebar att innebörden ändrades. Då studiens fokus är erfarenheter och upplevelser hade inte talspråket någon vidare relevans utan det var snarare essensen i informanternas berättelser som vi ansåg

var intressant för analysen. Korta pauser, upprepningar och ord såsom “hmm” och “eh” återgavs därför inte i transkriberingen. Pauser längre än 1 sekund angavs med två punkter ”..”. Då transkriberingen inte var ordagrann erbjöd vi alla informanter att läsa igenom den innan analysprocessen påbörjades. Detta för att säkerställa reliabilitet. Utifrån ett medvetet val har vi anonymiserat våra transkriberingar och ej skrivit med exempelvis vilken skola personalen arbetat vid eller kön på barnen med skyddade personuppgifter som personalen talat om, för att säkerställa att dessa barn inte går att spåra.

4.4 Tematisk tolkande analys

Som analysmetod har vi använt oss av tematisk tolkande analys. Den tematiska analysen sker genom ett flertal steg för att identifiera teman i de transkriberade intervjuerna för att finna mönster i materialet för att sedan tolka det. Den tematiska analysen är vanlig inom kvalitativ forskning då den är en effektiv metod för att finna mening i materialet och sedan tolka det (Braun & Clarke, 2006).

Efter transkribering och genomläsning av materialet kodade vi det. Koderna utgör det första stadiet av meningsskapande då detta gör att vi kan upptäcka de strukturer som finns i vårt material. Braun och Clarke (2006) beskriver dessa koder som det första stadiet i att organisera data. Vi har kodat manuellt för hand i och med att vi inte letat efter de koder som vi ser uppkommer i störst kvantitet. Vi har istället letat efter de koder som är mest relevanta för vår analys. Utifrån dessa koder har vi därefter identifierat olika teman, där vissa koder uppvisar mönster som vi sett gå igen i materialet, vilket är steg två i analysprocessen enligt Braun och Clarke (ibid). Inuti temana har koderna vi hittat grupperas ihop, varför ett tema kan bestå av flera olika koder. De två huvudteman vi fann i våra intervjuer benämns som *formellt arbete* och *informellt arbete*. Dessa var vägledande i hur våra subteman och koder sedan grupperades. Under *formellt arbete* fann vi subteman såsom självbestämmande och professionalitet, kunskap och okunskap samt information och nyfikenhet. I temat *informellt arbete* fann vi subteman såsom kollegialt stöd, muntlig tradition, improvisation samt relationer med vårdnadshavare och barn. Därefter har vi tolkat materialet efter våra teman. Med utgångspunkt i den hermeneutiska tolkningen har den tematiska analysen varit en flexibel process, där vi växlat mellan att utläsa delar och teman och att koppla dessa till texten som helhet. Som tidigare nämnt har det inte varit de koder och teman som har förekommit mest frekvent som vårt fokus legat på, då vi har

gjort ett tolkande arbete. Vi har således försökt komma närmre våra informanternas upplevda verklighet och komma in under ytan av deras berättelser. Först där har vi sett att tolkning varit möjlig att göra. Under analysens gång har våra teman ständigt kontrollerats mot våra samlade transkriberingar och den övergripande meningen för att säkerställa vår analys korrekthet.

4.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet och validitet används för att beskriva hur hög kvalitet den insamlade datan har. Hög validitet avser att studien mäter det som är relevant i sammanhanget medan reliabilitet avser tillförlitlighet (Kvale & Brinkmann, 2014: 295-296) och strävan efter hög validitet är ofta central i både kvalitativ och kvantitativ forskning. Kvale & Brinkmann (ibid) argumenterar för att det är möjligt att använda sig av dessa till hög grad positivistiska begrepp i ett mer kvalitativt sammanhang om det är forskarens strävan. Avseende validitet har vi varit noggranna i redovisningen av våra analyser och vi har i den mån det varit möjligt jämfört våra resultat med den forskning som finns tillgänglig i ämnet för att öka reliabiliteten på vår forskning. En annan fördel med vårt uppsatsskrivande var att vara två stycken författare, vilket också hjälpt i vårt teoretiserande kring empirin. Detta är något som Kvale & Brinkmann (2014: 301-302) lägger vikt vid avseende validitet i den kvalitativa forskningen. Klimatet har varit öppet och ifrågasättande, vilket har gjort att den ena av oss har kunnat kontrollera och diskutera det den andra har skrivit. Under processen kunde vi hitta nya aspekter i materialet och utveckla våra tankar om detta tack vare detta klimat. Huruvida detta har ökat reliabiliteten är diskutabelt, men det har definitivt underlättat arbetet och gett uppsatsen högre kvalitet.

Hög reliabilitet kan vara en svårighet i kvalitativ forskning, då den ibland kan inkräkta på intervjuarens och forskarens kreativitet i forskningen (Kvale & Brinkmann, 2014: 296). Vi har exempelvis transkriberat varandras intervjuer för att på så vis öka objektiviteten. Vi var dock med på varandras intervjuer för att kunna bistå varandra och öppna upp så att inte intervjuaren inföll i att använda sig av endast slutna eller ledande frågor och på så vis öka reliabiliteten under intervjuerna.

Den kvalitativa forskaren kan arbeta med överförbarhet (Lincoln & Guba, 1985: 124). Studier med liknande situationell kontext kan ha en högre överförbarhet av sina resultat och hypoteser. Fokus ligger här vid kvalitativa metoder och urval och hur vårt resultat kan komma att kunna överföras vid forskning inom samma område (ibid). Överförbarheten blir här ett bättre

alternativ till generaliserbarhet, då urvalet kan vara för lågt för att göra den typen av generaliseringar, som i fråga om statistisk generalisering (Kvale & Brinkmann, 2014: 311-312). I en kvalitativ erfarenhetsbaserad studie kommer alltid situation och tillfälle ha en påverkan på resultaten som måste tas i beaktning innan generaliseringar görs avseende resultatet (ibid). Därav anser vi att studien kan då komma att vara till nytta för verksamma lärare och skolkuratorer i arbete med barn som har skyddade personuppgifter i grundskolan och förskolan då vi belyser de erfarenheter som finns inom fältet. Vi bedömer därför att resultatet på studien kan ha ett högt överförbart värde i en liknande situationell och teoretisk kontext.

4.6 Etiska överväganden

Uppsatsens etiska överväganden har Vetenskapsrådets (2016) etiska riktlinjer som utgångspunkt. De huvudsakliga riktlinjerna är samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2016).

Skolpersonal i sig är ingen sårbar grupp och inga specifika risker med studien finns således för deltagarna, så länge de forskningsetiska principerna följs. Alla deltagare informerades om studiens syfte och hur data samlades in samt hanterades, både genom vårt informationsbrev samt muntligt vid intervjuernas början. Skriftliga samtyckesblanketter med ovanstående information har använts för att säkerställa att informanterna förstått hur data skulle användas och hanteras. Deltagarna informerades om möjligheten att när som under studien avbryta medverkan och ta tillbaka sitt samtycke. Utifrån ovanstående har vi uppfyllt informationskravet som ställts på oss som studenter. Deltagarnas identitet och anställningsplats anonymiseras enligt konfidentialitetskravet i både transkriberingen och i själva uppsatsen. Även detta informerade vi om under intervjutillfället. Datan kommer endast att användas till studien och kommer att raderas efter en viss tid efter slutseminariet. Enligt nyttjandekravet informerades deltagarna om att materialet endast kommer att användas till denna studie.

Vi har medvetet valt att vara särskilt noggranna med vår anonymisering av ort och namn samt tidpunkt för vissa händelser och så vidare. Detta för att säkerställa att våra informanter inte går att spåra. Inte för att det skulle finnas specifika risker för informanterna, utan snarare för de barn och familjer som lever med skyddade personuppgifter och som under vissa delar av intervjuerna eventuellt hade kunnat identifieras. Utifrån tidigare forskning, och även vår

arbetserfarenhet, vet vi hur uppslitande och rent ut sagt farligt det kan vara att tvingas flytta på grund av att ens boendeort har blivit röjd. Risken för att detta skulle inträffa kan ses som tämligen låg, men som uppsatsförfattare såg vi detta som vårt ansvar och valde att utelämna vissa delar ur intervjuerna som sågs som för specifika.

4.7 Metodologisk diskussion

Viljan att dela med sig av sina erfarenheter och upplevelser har varit stor bland våra informanter, vilket bidragit till ett fylligt material. Att hålla intervjuerna på personalens arbetsplats, skolan, hjälpte förhoppningsvis informanterna att känna sig avslappnade och mer bekväma i intervjusituationen. Att vi i slutändan kom i kontakt med alla våra informanter genom personliga kontakter kan också ha varit en bidragande faktor till det avslappnade klimatet. Vårt intervjuformat, semistrukturerat, gav informanterna utrymme att berätta om det de ansåg vara av vikt och minskade vår kontroll som intervjuare.

Trots det snäva urvalet upplevde vi att informanten i den sjunde intervjun till stor del upprepade mycket av det vi redan tidigare hört från andra informanter. Vi tolkade detta som ett tecken på att en viss mättnad var nådd. Vi hade självklart önskat att få fler informanter, men på grund av den dåliga svarsfrekvensen och slutligen tidsbrist var det inte möjligt. Mättnaden som vi upplever i vårt material och de utförliga berättelserna våra informanter gett oss gör dock att vi upplever att vi kan tolka och uppfatta gemensamma nämnare bland de erfarenheter som vi blivit delgivna. Vad fler intervjuer i praktiken kunnat ge oss är möjligtvis erfarenheter som direkt motsäger de uttryck som kom fram i det insamlade materialet och därmed ytterligare en nyans, men det hade troligtvis inte påverkat slutprodukten i stort ändå.

5. Resultat

Resultatet från intervjuerna kommer att presenteras i detta kapitel. I den tematiska analysen av de transkriberade intervjuerna har vårt syfte samt våra teoretiska utgångspunkter varit vägledande. Resultatet redovisas utifrån de två huvudtemana som framställts genom vår tematiska analys. Dessa huvudteman är *formellt arbete* och *informellt arbete* och fokuserar på informanternas upplevda grad av handlingsutrymme i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Hur personalen har upplevt deras relationer till barnen och deras vårdnadshavare och hur detta i sin tur har påverkat deras arbete presenteras sist i kapitlet.

5.1 Det formella arbetet

Den del av arbetet med barn som har skyddade personuppgifter som reglerades av de riktlinjer personalen fick från rektor och ledning betecknade vi som *formellt*. Det formella arbetet innefattade även en kontroll av eleven så att den inte rörde sig offentligt. Rektorns roll i arbetet presenteras även i detta avsnitt tillsammans med skolpersonalens kunskap om skyddade personuppgifter. Det formella arbetet kan ses som den del av Lipskys (1980) gräsrotsbyråkrati som berör den "byråkratiska" delen, där individen måste förhålla sig till lagar, riktlinjer och överordnade.

5.1.1 Självbestämmande & professionalitet

Av den tillfrågande skolpersonalen var det få som hade någon kunskap om arbete med barn som har skyddade personuppgifter innan de själva började arbeta med dessa barn. När en elev med skyddade personuppgifter började på skolan fick personalen i regel information i ett inledande möte med rektorn, några dagar innan eleven kom till skolan. Rektor informerade personalen i synnerhet om de rent formella delarna, såsom att elevernas namn inte får förekomma i dokument som kan begäras ut, samt att eleverna inte får förekomma på bilder, varken i skolkatalogen och på skolans hemsida/sociala medier.

Intervjuare: Ni gick igenom saker med rektorn och den tidigare mentorn. Vad berättade dom om barnet?
Vad sa dom?

Lärare 3: Jaa det var väl att dom inte får finnas på bild och att namnet inte får finnas på en offentlig handling. Jaaa.. Det var väl det.

Rektorn distribuerade den grundläggande formella kunskapen och informationen som behövdes för att skolpersonalen regelrätt skulle kunna utföra sitt arbete med barnen. Skolpersonalen beskrev ofta detta i termer såsom att rektorn har varit ett stöd och att det var enkelt att be om hjälp. Om barnet inte ska synas i skolkatalogen, på offentliga bilder eller inte finnas med på klasslistor är det skolpersonalens uppgift att se till så att dessa riktlinjer efterföljs för det skyddade barnets säkerhet. Här berättar informanterna om situationer då de behövt gå in och stoppa elever som velat vara med på skolfoton och liknande samt gånger då någon elev hamnat utanför klassgemenskapen på grund av att eleven inte får lämna ut exempelvis telefonnummer. Det är då upp till skolpersonalen att använda sitt handlingsutrymme och sin professionalitet för att se till att riktlinjer följs och att elevens person och personuppgifter inte röjs då detta kan leda till potentiellt farliga situationer. Samtidigt ska skolpersonalen förhindra att eleven inte hamnar i en utsatt position och känner sig ensam och utelämnad i klassen på grund av sina skyddade personuppgifter.

Lipsky (1980: 15) beskriver att gräsrotsbyråkratens uppgift är att tyda de riktlinjer som ledningen satt upp och sedan använda sin bestämmanderätt och sitt handlingsutrymme för att genomföra dessa uppgifter. I gruppen skolpersonal tar det sig uttryck genom att implementera dessa riktlinjer, som ibland kan vara begränsande, samtidigt som de måste värna om elevens mående. En sådan situation kan just vara när en elev blir utanför klassgemenskapen på grund av att elevens telefonnummer och adress behövs hållas hemlig och läraren måste värna om dels elevens säkerhet men samtidigt om elevens välmående.

Men då fick vi göra som en klasslista med bara förnamn och telefonnummer som bara spreds i klassen, just för att då hade ju jag lärt mig det här. Så började vi diskutera förslaget att, kan vi komma förbi det här med kompis- och kalasproblemet?

- Lärare 5

Samtidigt utgör de olika professionerna lika delar möjligheter som begränsningar. En lärare har ett visst ansvar och ett visst handlingsutrymme inom ramen för sin profession, medan en kurator har en annan. Skolan som myndighet har också ett visst ansvar medan exempelvis socialtjänsten har ett annat. Dessa begränsningar samt olika förhållningssätt till dem upprepas flertalet gånger i vårt material i avseende det sociala arbetet med barnen med skyddade personuppgifter. Några lärare uttrycker att det är vårdnadshavarens ansvar och uppgift att se till att skolan har den nödvändiga informationen som krävs för att arbeta med ett barn som har skyddade

personuppgifter. Ett liknande exempel är hur flertalet av de tillfrågade påpekade att de inte själva gör skyddsbedömningar, utan att det är föräldrarnas ansvar att informera om specifika skyddsbehov.

Det finns ju en diskussion kring vad som är vårt ansvar och vad är våra skyldigheter. [...] Vi är ju inte polis eller socialtjänst eller så. Så att hitta vad som är rimligt att begära av oss, vad vi kan hjälpa till med.

- Kurator 2

Som gräsrotsbyråkrater har skolpersonal i allmänhet ett brett handlingsutrymme och en stor självständighet i sitt arbete. De tenderar även att vara fria från överordnades kontroll och detaljstyre då deras professionalism och expertis respekteras (Lipsky, 1980: 50). Trots detta finns det tendenser i våra informanternas berättelser om att det finns en sorts gräns för vad de kan göra som skolpersonal i det sociala arbetet. Denna gräns framstår inte alltid som något lagstadgat eller ett tydlig avstamp från skolpersonalens yrkesbeskrivning, utan snarare om självvald begränsning. Begränsningar i skolans ansvar beskrevs dels som ett nödvändig ont på grund av avsaknad av resurser och/eller kunskap, men även i relation till andra myndigheter, vilkas ansvar inte skulle överskridas. Gränsdragningen skedde framförallt i det sociala arbetet med barnen där arbetet bedömdes tangerade behandlande arbete, där skolpersonalen upplevde att det är mer lämpligt att någon med mer kunskap eller erfarenhet arbetade med barnen med skyddad identitet. Framförallt kan denna frivilliga begränsning ses som skolpersonalens professionella självinsikt om deras yrkeskompetens och hur långt den sträcker sig. Skolpersonalen måste navigera mellan deras egna och andras expertis och bedöma när vissa omständigheter låg utanför det professionella stödet de själva kunde erbjuda.

Flera av informanterna tog upp elevens kännedom om anledningarna till varför denne hade skyddade personuppgifter och menade på att detta samtal inte är något skolan skulle ansvara för. Ibland beskrevs begränsningarna i uppdraget som besvärlig och problematiskt, då kontakt med andra myndigheter såsom socialtjänstens barnenheter inte alltid fungerade. Andra beskrev det som mindre problematiskt att låta andra ta ansvaret skolan inte hade resurser för. Detta kunde exempelvis vara hotbedömningar, vilket i vissa fall behövs för barn med skyddade personuppgifter, som flera av informanterna beskrev som oproblemiskt att inte skolan bistod med, då det finns andra myndigheter som arbetar med sådant och att även vårdnadshavare har ett ansvar.

5.1.2 (O)kunskap

I materialet återkom vissa specifika uttryck och användning av dessa uttryck som vi identifierade som brist på kunskap avseende skyddade personuppgifter. Den här bristen på formell kunskap visade sig på flera skolor, men uppvägdes dock av informellt kollegialt stöd och av erfarenhet som kom med att arbeta med barn med skyddade personuppgifter. Okunskap kan dock i största grad minska ett handlingsutrymme då det kan försvåra förberedelsen inför elevens skolstart och även minska förståelsen för vilka situationer som kan uppkomma då ett barn har skyddade personuppgifter.

Den formella kunskapens betydelse i arbetet kan även åskådliggöras med stöd av Lipskys (1980: 24) gräsrotsbyråkrati. Lipsky argumenterar för kunskapens och erfarenhetens betydelse för gräsrotsbyråkratens arbete för att erbjuda rätt sorts stöd. Även Svensson et al. (2010: 227) menar att en god kunskapsbas är av vikt för att den professionella ska kunna utnyttja och utvidga sitt handlingsutrymme. Flera av informanterna återkom till att skyddade personuppgifter är något som fås av en anledning, vilket kan tolkas som att det finns en grundläggande förståelse om varför en person har skyddade personuppgifter. Informanternas användning av den förlegade termen "skyddad identitet" visar dock på en brist i formell kunskap om skyddade personuppgifter. "Skyddad identitet" är ett begrepp som inte längre används utan har blivit utbytt mot paraplybegreppet skyddade personuppgifter. En sådan typ av felaktighet upprepade sig på flera skolor och flera av informanterna tycktes sakna information dels om att skyddad identitet är ett begrepp som inte längre används och att det finns olika typer av skyddade personuppgifter. Kunskap som denna kan vara avgörande både på grund av att riktlinjer skiljer sig åt beroende på om du har *sekretessmarkering* eller *kvarskrivning*, men även för att hotbilden varierar beroende på vilken insats personen har.

Intervjuare: Innan du kom i kontakt med, ditt första barn med skyddade personuppgifter. Visste du om någonting innan det? Hade du någon information sen innan?

Lärare 2: Nää

Intervjuare: Det kom då?

Lärare 2: Ja det kom då. Och lite sådär men oj. Nu kommer det ett barn här, gör bara såhär.

Intervjuare: Aa

Lärare 2: Så nej det är ju ingenting. Och inget på lärarutbildningen eller något sånt heller.

Intervjuare: Neej

Även brist på både utbildning och fortbildning avseende skyddade personuppgifter visade sig i materialet. Personalen visste i flera fall inte vilka olika faktorer som kunde leda till skyddade personuppgifter. Hotbilden var något de i flera fall inte hade någon fått utförlig information om. Vetskapen om hur en person erhåller skyddade personuppgifter och vad det betyder i praktiken framkom i några av informanternas berättelser. Majoriteten av informanterna hade inte erhållit denna information och kunskap på en formell väg.

5.1.3 Information kontra nyfikenhet

Ett genomgående tema i vårt material var en motvilja till att veta för mycket om de bakomliggande orsakerna till barnens skyddade personuppgifter. Motviljan har vi tolkat som ett uttryck för att lärarna inte ser att denna kunskap kan behövas för att göra sitt arbete som pedagog. Hos kuratorerna fanns liknande resonemang avseende lärarnas kunskap angående barnen med skyddade personuppgifter. Orsaken till skyddet var inget skolpersonalen ansåg nödvändigt att "gräva i", så länge vårdnadshavaren inte gav skäl till misstanke om extra stöd eller skyddsbehov. Viss personal uppgav dock att mer information troligtvis hade hjälpt dem i arbetet med barnen som hade skyddade personuppgifter, då de hade kunnat stötta barnen på ett annat sätt. Å ena sidan uppgav således personalen att de inte hade behov av mer information avseende orsaker till skyddade personuppgifter men å andra sidan fanns det samtidigt en vilja att veta mer om sina elever för att kunna ge ett adekvat stöd:

Det finns ju alltid en historia till varför ett barn får skyddad identitet och ibland är det väl så att man gärna skulle vilja veta mer om det så, fast vi egentligen inte ska det. Mest för att man ska kunna stötta barnet. För det kommer ju barn som är trasiga. Och då skulle man ju vilja kunna stötta barnet på ett annat sätt. Men vi har ju inte alltid fått veta så mycket bakgrund kring det hela. Jag vet inte om det kanske är lärares arbetsskada att vi gärna vill grotta ner oss i saker [skrattar]. Ibland tror jag att det är bra att vi inte vet..

- Lärare 2

Att vara intresserad av bakomliggande orsaker till skyddet sågs i vissa fall som något som gick emot den professionella rollen som pedagog och uppfattades mer som en privat nyfikenhet. Att vilja vara ett stöd kunde alltså tolkas som något som gick emot den professionella rollen som myndighetsanställd. Detta gällde även den personal som arbetade närmast barnen som mentorer och klasslärare. Konflikten mellan vad som ses som nödvändigt och icke-nödvändigt för en

myndighetsperson att veta om sina klienter framträder här i form av en ambivalens i vad en lärare och pedagog behöver veta om sina elever för att göra ett adekvat arbete. Att ta reda på information sågs som att "gräva" trots att intentionen var att kunna ge bättre stöd åt sin klient. Det kan tolkas som en motvilja till att göra ett intrång i någons privatliv i rollen som myndighetsrepresentant. Det kan följaktligen uppstå en konflikt om vad som är nödvändigt för skolpersonalen att veta för att klara av sitt arbete med barn som har skyddade personuppgifter, beroende på vad som döljer sig bakom den skyddade personuppgifterna. Kunskapen det skulle ge kan möjligtvis bidra till ett ökat handlingsutrymme då skolpersonalen har mer information att arbeta med. I andra fall kanske en det kan finnas en oro att inte klara av att veta vad barnet har gått igenom och att det skulle i längden påverka förmågan att behandla barnet som alla andra barn. Flera av våra informanter betonade att det var viktigt att behandla barnen som hade skyddade personuppgifter på samma sätt som de övriga barnen.

5.1.4 Handlingsfrihet kontra riktlinjer

Skolpersonalen betonade ledningens respekt för deras professionalitet och hur de gavs förtroendet för att bedriva sitt praktiska arbete utan större påverkan från ledningen. Hur denna frihet påverkade arbetet var rent situationellt. För det mesta fungerade det ostrukturerade arbetet, men i situationer fanns det en önskan om mer direktiv och riktlinjer. En av grundstenarna i Lipskys resonemang om gräsrotsbyråkrater handlar om vikten av självbestämmande och flexibilitet i arbetet samt frånvaron av kontroll från chefers och ledningens sida. Lipsky (1980: 50) anger lärare som ett exempel på detta, vilket även vår tillfrågade skolpersonal ger uttryck för:

Jag har ganska mycket friheter att tycka till och tänka om sådana saker. Vi har ett starkt elevhälsoteam.
-Kurator 2

Önskan om struktur i arbetet kan ses som ett symptom på den osäkerhet vissa av informanterna brottades med. Skolpersonalens berättelser visade på en situationell växling mellan önskan om riktlinjer kontra mer frihet i arbetet. Önskan om fler riktlinjer var samtidigt en ambivalent sådan, då det av flertalet informanter framkom att det inom skolan finns många handlingsplaner och att det i vissa fall möjligtvis fanns riktlinjer som inte letats fram. Detta kan bero på att det finns en viss mättnad på handlingsplaner och riktlinjer just inom skolan.

Genom att dra en parallell till den tidigare nämnda okunskapen hos skolpersonalen kan det ses som att de tillfrågade efterfrågar riktlinjer för att de inte har tillräckligt med formell kunskap, både om skyddade personuppgifter i allmänhet och hur vissa situationer med dessa barn kan te sig. I situationer där det saknas tydliga riktlinjer och formella strategier kan kollektivet stötta upp individen med det informella kunskapsutbytet, vilket kan bidra till att vidga handlingsutrymmet och ge utrymme för flexibla lösningar på möjliga problem.

5.2 Det informella arbetet

Det vi benämnde som skolpersonalens informella arbete bestod av erfarenhetsutbyte sinsemellan, kollegialt stöd och diskussion samt relationsbygge med barnet och vårdnadshavare. Det informella arbetet beredde ofta vägen för ett vidgat handlingsutrymme och kan ses som den del av Lipskys (1980) gräsrotsbyråkrati som handlar om individuellt beslutstagande och frihet.

5.2.1 Kollegialt stöd

All tillfrågad skolpersonal upplevde att det interna stödet, sinsemellan lärarna och kuratorerna, var viktigt för dem. De menade att hela personalstyrkan hade den grundläggande informationen om barnen med skyddade personuppgifter och att de delade erfarenheter och råd avseende hur de skulle arbeta med dessa barn på bästa sätt. Att våga, och att kunna, lyfta svårigheter med sina kollegor och tillsammans producera de situationella lösningar som krävdes i stunden var en av fördelarna med ett kollegialt samarbete. Detta var ett genomgående tema i informanternas berättelser som lyftes fram som en av de faktorer som underlättade arbetet med barnen som har skyddade personuppgifter:

Alla har ju koll på det grundläggande. Och vi stöttar verkligen varandra. Vi har alla lite koll på de här eleverna.

- Lärare 3

Osäkerheten kring arbetet med barn som har skyddade personuppgifter lättar alltså med det kollegiala stödet. Osäkerheten kunde beskrivas som ett symptom på ovanligheten och den brist på erfarenhet som finns hos viss skolpersonal i arbetet med dessa barn, och inte en brist på professionalism hos skolpersonalen. En sådan osäkerhet kan minska handlingsutrymmet och istället skapa ett större behov av riktlinjer. Det kollegiala stödet beskrivs då som en viktig del i

skolpersonalens arbete och just i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter kan delad erfarenhet och uppmärksamhet minska osäkerheten i arbetet. Lipsky (1980: 47, 207) bekräftar informanternas upplevelser och menar att stödet och den kollegiala samhörigheten benämns som en av de viktigaste faktorerna för arbetsmoralen och för gräsrotsbyråkratens engagemang för sitt arbete. Under stress, press från ledning eller andra hämmande faktorer för arbetet menar Lipsky (ibid) att den kollegiala samhörigheten blir vital för gräsrotsbyråkraten.

I arbetslaget försöker vi ju alltid påminna varandra hur vi ska arbeta med dessa barn.

- Lärare 2

Tilltro till varandras arbete är ett annat tema inom det kollegiala stödet. Informanterna visade på hur de kunde lämna över arbetsuppgifter till varandra och hur de litade på sina kollegors omdöme. Detta skapade en känsla av säkerhet i arbetet med barn med skyddade personuppgifter och stärkte kollektivet.

5.2.2 Muntlig tradition

Det kollegiala stödet genomsyrades av en muntlig tradition där skolpersonalen utbytte idéer och erfarenheter under informella samtalsformer, såsom vid fikaraster. Å ena sidan framstod denna tradition som uppmuntrande och positiv, då skolpersonalen upplevde att stödet var viktigt och att flera informanter såg sig stärkta av detta. Å andra sidan var informanterna medvetna om risken att endast ha muntligt stöd och erfarenhetsutbyte, då det innebar att inte alla på skolan hade en självklar tillgång till informationen, exempelvis vikarier eller nyanställda. De formella riktlinjerna var till stor del allmänna och berörde till mestadels det administrativa arbetet, som exempelvis att barn med skyddade personuppgifter ej får förekomma på bild. Utöver det var det den muntliga traditionen av erfarenhetsutbyte som gav informanterna stöd i arbetet med dessa barn. Detta visade dock på en viss form av frihet som bidrog till ett vidgat handlingsutrymme, där informanterna till stor del gavs fria tyglar över det praktiska arbetet med eleverna.

Intervjuare: Finns det en stor erfarenhet på skolan som har hjälpt någonting?

Kurator 2: Jaa, det tycker jag. Eller alltså kompetens.. Mer erfarenhet. Det är nog inte så vanligt att dom har gått långa utbildningar kring det här eller läst forskning eller..

Intervjuare: Nää..

Kurator 2: Utan mer att man har haft erfarenheter som funkat bra, och sen repeterar man det liksom.

Erfarenheterna var således inte något som våra informanter tyckte sig ha läst sig till, utan egna och delade erfarenheter beskrevs som något det lades stor vikt vid i arbetet med barn med skyddade personuppgifter. Dessa erfarenheter var sällan något som hamnade på pränt utan information redovisades och utbyttes muntligt. De erfarenheter personal tog med sig från andra arbetsplatser var något som de kunde införliva på sin nya arbetsplats då avsaknaden av riktlinjer i det sociala arbetet med barnen då var öppet för förändring. Denna öppenhet kan dels bidra till den osäkerhet vissa av våra informanter delar med sig av i vårt material, men också öka handlingsutrymmet för den personal som har tidigare erfarenhet och möjliggöra implementering av dessa erfarenheter i det praktiska arbetet med barn som har skyddade personuppgifter.

5.2.3 Improvisation

Det kollegiala stödet och det informella kunskapsutbytet mynnade ofta ut i improviserade och flexibla lösningar av problem som uppstod när barnets skyddade personuppgifter skapade svårigheter i det arbetet. Det praktiska arbetet på skolan sågs ofta som tidskrävande, men inte omöjligt. Personalens påhittighet och flexibilitet prövas då de måste navigera mellan regler och praktiska hinder.

Det är samma sak varje termin. [...] Man går ju på olika nitar varje gång.

-Lärare 2

Jo, vi hade en stor plansch, en jättestor i vårt arbetsrum alla fick gå och bocka av sen närvaro, kryss eller olika symboler för hur det hade varit på lektionerna och sådär, så att det ska finnas dokumenterat. Så gjorde. vi.

- Lärare 1

Två av respondenterna tog upp närvarolistan: det måste finnas en registrerad närvaro för barnen, som sker elektroniskt. För barn med skyddade personuppgifter måste närvaron föras manuellt, vilket gör att många lärare glömmer bort eller kanske inte hinner "kryssa i". Att då sätta upp en stor plansch i lärarrummet för elevens närvaro underlättade för skolpersonalen och gav samtidigt en bättre översikt över elevens frånvaro. Det praktiska och tidskrävande arbetet som minskar skolpersonalens handlingsutrymme kunde därmed lösas via det kollegiala samarbetet. Skolpersonalen poängterade att trots att det kunde finnas vissa svårigheter med de skyddade personuppgifterna, så var en av de största svårigheterna det administrativa runt omkring:

Intervjuare: Och vad känner du skulle kunna förbättras just där i ditt arbete som mentor eller klasslärare? När du jobbar med sådana barn som har skyddade personuppgifter?

Lärare 1: Ja.. Att vi hade säkra system så att man kunde skriva namnen internt, man behöver ju inte gå ut med någonting, men att jag skulle kunna dela dokument med mina kollegor och säga att det är, nu vill jag ha in omdömen här.. Att det vore grönt, men det får vi ju inte utan att det är rent praktiskt är så att man måste springa runt med ett post-it-häfte och liksom..

Att improvisera lösningar när exempelvis administrationen stod i vägen var ett sätt för skolpersonalen att utöva sitt självbestämmande och därmed, trots svårigheterna, vidga sitt handlingsutrymme. I materialet går det även att skönja det kollegiala samarbetet när dessa hinder uppstår, vilket kan verka positivt på den kollegiala samhörigheten. Detta kan i sin tur vidga handlingsutrymmet dels på en individuell och dels på en kollektiv gruppnivå vilket på lång sikt påverkar skolpersonalens arbete positivt.

5.2.4 Relationsbyggande med vårdnadshavare och barn

I fallet lärare och övrig skolpersonal blir klientrollen i vissa fall dubbel och frågan om vem som är den egentliga klienten kan uppstå. Denna dubbelhet består i att "klienten" i ett skolsammanhang kan bli både barn/elev och vårdnadshavare. Personalens arbete ska kretsa kring barnet, alltså eleven, men i och med att ett barn inte är en myndig individ blir också vårdnadshavaren mer eller mindre en klient till läraren då vårdnadshavaren är den som har juridisk bestämmanderätt över barnen tills de blir myndiga. Skolpersonalen måste tillgodose både elevens behov och ta hänsyn till vårdnadshavarens åsikter. Har personal och vårdnadshavare (och även äldre barn) olika åsikter om vad som är barnets bästa kan det uppstå en konflikt. En god relation med vårdnadshavarna och barnen är därför viktig i skolpersonalens dagliga arbete.

Det krävs lite mer kontakt med vårdnadshavare och det krävs lite fler inblandade, en viss typ av kompetens, det krävs någon som kan ta beslut. Det krävs mer förberedelse på så sätt till en början.

-Kurator 2

Skolpersonal arbetar mellan flera olika viljor, såsom klienter/medborgare, politik/samhälle och ledningen samt rektor på skolan. Lipsky (1980: 45) menar att det är just detta som är specifikt för gräsrotsbyråkraten, arbetet i skärningspunkten mellan det formella, som riktlinjer och beslut från ledning, samt det informella, som kontakt med olika typer av "klienter" samt med kollegor

i mer informella sammanhang. Gräsrotsbyråkrater måste se till den individuella aspekten hos sina klienter vilka inte alltid har något val än att vara klienter. I Sverige råder, som tidigare skrivet, skolplikt och därmed är barn och vårdnadshavare tvungna att ha kontakt och förhålla sig till lärare och annan skolpersonal vare sig de önskar det eller inte. Lipsky (1980: 55) menar att detta är typiskt för gräsrotsbyråkrater att behöva förhålla sig till denna ofrivilliga klient. Hur klienten eller klienterna förhåller sig till detta är självklart högst individuellt och också det en del av gräsrotsbyråkratens arbete; personalen måste förhålla sig till klientens individuella situation och levnadsvillkor samt sina egna tidigare erfarenheter.

Jag tror det blir lättare när föräldrarna är med på ens linje och så, än när föräldrarna inte vill vara med och inte vill ha något med skolan och myndigheter att göra.
- Lärare 3

En viss konflikt avseende vårdnadshavaren som "klient" kunde utrönas i intervjuerna. Vissa av de tillfrågade hade som vana att ha en kontinuerlig kontakt med vårdnadshavaren till barn med skyddade personuppgifter för att både uppdatera denna om barnets skolgång samt elevens mående. Andra behandlade barnet som vilken annan elev som helst och kontaktade endast vårdnadshavare vid behov, som exempelvis vid frånvaro. De sistnämnda benämnde i större uträkning hur samarbetet med vårdnadshavare var svårt och komplicerat, medan de andra betraktade samarbetet som givande då det gav dem möjlighet att arbeta med barnen på ett bra sätt.

Skiljaktigheterna kan ses som en indikation på vilken roll man anser att vårdnadshavaren bör ha som "klient". Skolpersonalen kan välja att ge vårdnadshavaren en mer aktiv eller passiv roll, beroende på vilket samarbete de ansåg var nödvändigt. Olika skolpersonal hade olika erfarenheter av kontakt med vårdnadshavare, vissa uppgav att de inte haft problem i kontakten med vårdnadshavare till barn med skyddade personuppgifter medan annan skolpersonal hade upplevelser som motsade detta. Dessa personliga erfarenheter kan ligga till grund i vilken typ av kontakt personalen söker hos vårdnadshavaren i fall som gäller barn med skyddade personuppgifter. Där en del personal uttryckte att dessa vårdnadshavare verkade motsätta sig myndighetskontakt kunde en annan personal uttrycka det som att dessa vårdnadshavare ofta var vana med myndighets- och skolkontakter och därför visste vad som gällde.

Dom här vårdnadshavarna är ganska så inkörda så.. I alla fall i många fall. Dom förstår den skillnaden, vilket inte alla föräldrar gör.

- Kurator 2

Det är vårdnadshavaren som i de flesta fall avgör vad som personalen får veta om de bakomliggande förhållandena till de skyddade personuppgifterna. Detta blir i sin tur avgörande för om personalen kommer kunna bedöma det eventuella skyddsbehovet och få kunskap om barnets situation. Då ett barn dels kan få skyddade personuppgifter på egen hand och dels tillsammans med vårdnadshavare kan behovet av skydd och stöd variera. Vet personalen inte om på förhand varför barnet har skyddade personuppgifter vet de inte heller om det finns ett starkt behov av skydd eller om skyddet främst avser en vårdnadshavare och ej är något som direkt har en påverkan på barnet. Detta kan skapa osäkerhet eller göra det svårt att förbereda sig vid en eventuell krissituation.

Det är nästan den största svårigheten. När föräldrarna inte ser sambandet och säger att barnet kan prata med mig och den behöver inget extra [...] Vi [vårdnadshavaren] behöver inte få någon hjälp, vi klarar oss själva. För många gånger är ju dom här föräldrarna lite.. brända av soc.. Så dom vill inte ha något med dom eller med kuratorerna att göra. Dom känner liksom att det här gör vi själva, vi kan klara det här själva. För att de vet att det kan ta tid och det kan dra upp saker som de inte vill ska dras upp och så.

-Lärare 3

I vissa fall finns det en misstro från vårdnadshavaren gentemot skolan som myndighet. Denna misstro avspeglar sig ofta i tidigare dåliga erfarenheter av myndigheter (såsom socialtjänsten) vilket kan leda till en ovilja att samarbeta med skolpersonalen och ge dem den kunskap om barnet som de behöver. Skolpersonalen uttryckte en önskan om att kunna ha ett gott samarbete med föräldrarna, samtidigt som de betonade att det var barnen som skulle vara i fokus. Fanns det en misstro och ovillighet till samarbete ledde detta till att vissa delar av skolpersonalens arbete blev svåra att genomföra, framförallt det sociala arbetet med barnen. Uttryckte vårdnadshavaren att barnet inte behöver någon myndighetskontakt och exempelvis inte behöver träffa en kurator på skolan, måste skolpersonalen navigera mellan både vad de som professionella finner att vara elevens bästa samt vårdnadshavarens önskemål och vilja.

Den dubbla klientrollen gör sig här tydlig och gör att personalens professionella handlingsutrymme antingen kan krympa eller vidgas beroende på hur kontakten med

vårdnadshavaren formas. En god kontakt med vårdnadshavare kan alltså göra att handlingsutrymmet ökar och skolpersonalen kan använda detta handlingsutrymme till att arbeta med barnet på det vis hen utifrån sin professionella roll bedömer som bäst.

Intervjuare: Mmm, så det blir mer ifall det kommer en situation det kanske är då man tar tag i det eller? Hur blir det? [skrattar]

Lärare 5: Tyvärr är det lite så, sen är det så att om det kommer en elev med skyddad identitet så får vi ju reda på att de har det och då träffar man ju alltid vårdnadshavaren först och då tänker jag att det är i det mötet det möjligtvis kan komma fram något som gör att man känner att, oj, här kanske vi måste tänka till lite. Men alltså, det handlar ju om också hur den personen fungerar om det är en sån som är duktig på att förmedla, det är ju inte alltid det är så heller.

Personalen är i detta fall tillskriven av ledningen i skolan att ta kontakt med vårdnadshavare till alla barn, men i likhet med Lipskys gräsrotsbyråkrat är det upp till enskild skolpersonal, som mentorn till barnet med skyddade personuppgifter, att själv bestämma hur denna kontakt ska se ut. Detta kan sedan komma att påverka den kunskap personalen har att arbeta med. Samtidigt som exempelvis en lärare är en daglig kontakt och social figur i barnets (alltså klientens) liv är också läraren en myndighetsperson med bestämmanderätt och ansiktet utåt för en stor officiell myndighet. Ett exempel på detta är det lagtvång som binder skolpersonal som får vetskap om missförhållanden att kontakta socialtjänst enligt socialtjänstlagen (SoL, 2001:453) 14 kap. 1§. Denna vetskap kan självklart skapa en oro hos en förälder som har haft dålig erfarenhet av myndigheter tidigare, vilket är något personalen måste vara medveten om.

6. Avslutande diskussion

I detta kapitel kommer vi inledningsvis att summera och diskutera resultaten i vår studie. Sedan kommer resultatet att diskuteras i förhållande till teori och tidigare forskning. Kapitlet avslutas med implikationer för praktik och vidare forskning.

6.1 Summering av resultaten

I vår analys kunde två huvudteman urskiljas, *formellt arbete* och *informellt arbete*. Resultatet av analysen indikerar på att dessa huvudteman är centrala för hur väl skolpersonalen utför sitt arbete med barn som har skyddade personuppgifter, både på ett byråkratiskt och pedagogiskt plan. Enligt Lipsky (1980) är det just navigerandet mellan och inom ambivalenta samt ibland motsägelsefulla idéer som utmärker gräsrotsbyråkraten. Våra resultat visar på flertalet dualiteter som skolpersonalen måste ta ställning till i sitt dagliga arbete med barn som har skyddade personuppgifter: kunskap och okunskap, information och nyfikenhet, självbestämmande och professionalism samt aktiv och passiv klient. På så sätt skiljer sig resultatet från vårt material från Lipskys (1980) teori, där tydliga skiljelinjer mellan regler och handlingsutrymme målas upp. Även Lipskys (1980: 162) syn på förhållandet mellan gräsrotsbyråkraten och deras överordnade skiljer sig från våra informanternas upplevelser.

Utifrån vårt resultat kan vi se hur skolornas användning av lagar och regler inom skolpersonalens arbete inte minskar handlingsutrymmet per automatik. Det som Lipsky (1980: 162) benämner som kontroll och minskning av professionellas handlingsfrihet, uppfattades paradoxalt nog ge skolpersonalen ett vidgat handlingsutrymme och en ökad upplevd trygghet i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Det vidgade handlingsutrymmet uppstår på grund av rektorns stöd och närvaro samt riktlinjer och handlingsplaner kan leda till en säkerhet och trygghet i arbetet. Vårt resultat tyder på att stödet och riktlinjerna kan ge personalen den trygghet de behöver för att agera självständigt och lita på sin egna förmåga att ta korrekta beslut.

Istället för att se på gräsrotsbyråkratin som Lipsky (1980), där lagar direkt motarbetar den professionellas handlingsutrymme, blir det i vår analys ett samspel mellan dessa där båda sidor

kan verka för att vidga gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme. Vi ser också en tendens i vårt resultat att den erfarenhet som kommer med åren inom ett arbete kan skapa en trygghet där riktlinjer som direkt påverkar arbetet blir mindre efterfrågade. Efterfrågan av riktlinjer eller handlingsplaner samt stöd från överordnade kan således påverkas på grund av situationella omständigheter. De situationella omständigheterna kan som tidigare sagts handla om erfarenhet men också om kollegiala samarbeten, vilket slags behov barnet med skyddade personuppgifter har samt resurser på skolan. Om Lipskys (1980) teori menar på att regler och handlingsutrymme är två separata delar som gräsrotsbyråkraten måste förhålla sig till, är vår slutsats snarare att dessa går ihop och inte är separerade. Detta är något som även Evans & Harris (2004) påpekar. De menar att handlingsutrymme och handlingsfrihet varken behöver vara positiv eller negativ och att riktlinjer och handlingsplaner kan ge vidgat eller minskat handlingsutrymme beroende på situation och hur de är utförda (2004: 890, 892). Handlingsutrymme kan således ses som situationellt och beroende på omständigheter, snarare än något bestämt och fixerat.

I det formella arbetet rymdes faktorer såsom stöd och riktlinjer från ledningen, information från vårdnadshavare samt personalens kunskap kring skyddade personuppgifter. Skolpersonalen upplevde att de fick stöd av rektor i form av direktiv och information kring hur skolan förhåller sig rent formellt till skyddade personuppgifter. Det var även rektorn som informerade om att en elev med skyddade personuppgifter skulle börja på skolan och hur skolpersonalen skulle förhålla sig till detta. Det formella arbetet betydde då hur skolpersonalen skulle implementera dessa regler efter de riktlinjer som fanns, såsom att hindra elever från att vara med på skolfoton och andra delar som ingår i att ha skyddade personuppgifter. Samtidigt gällde det att värna om barnens mående. Vårt resultat visar här på hur skolpersonal förhåller sig till det sociala arbete de kan utföra. Till exempel visar resultatet på hur skolpersonalen aktivt måste förhålla sig i fråga till hotbedömningar och att inte överskrida andra sociala myndigheters ansvar när det gäller arbetet med barn som har skyddade personuppgifter.

Gällande information om barnens skyddade personuppgifter och varför barnet hade det var informanternas åsikter skilda. Vissa ansåg att mer bakgrundsinformation skulle hjälpa dem att utföra ett bättre arbete med barnet medan andra ansåg att det var "att gräva" och inte var lämpligt för skolpersonal. Oviljan till att "gräva" kan ses som en gränsdragning för vad som är acceptabelt att göra som en myndighetsrepresentant. Att arbeta mot och med något utan att veta

vad det är, kan lätt bli ett hinder som försvårar arbetet. Barn kan ha vissa behov som inte blir uppenbara för personalen och som endast kan te sig självklara om den relevanta bakgrundsinformationerna finns tillgängliga.

En större kunskap om skyddade personuppgifter och dess konsekvenser i praktiken skulle kunna ge skolpersonalen bättre förutsättningar i arbetet med dessa barn och i deras roll som myndighetsrepresentanter och därigenom bidra till ett vidgat handlingsutrymme. Utöver detta kan viktiga aspekter såsom hot- och skyddsbedömning underlätta arbetet och hjälpa personalen att lättare identifiera barnets behov. Som gräsrotsbyråkrater är skolpersonalen representanter för skolan som myndighet och deras kunskap är väsentlig för skolans kredibilitet. Brist på information om viktiga begrepp och dess betydelser i praktiken kan urholka personalens legitimitet som myndighetsrepresentanter, dels gentemot vårdnadshavare men även samhället i stort.

I vårt resultat har även det kollegiala stödet framkommit som något av vikt för våra informanter och något som kan bidra till ett vidgat handlingsutrymme. Detta framkommer också hos Siciliano (2017), som uppmuntrar till fortsatt forskning om lärarnas gemensamma arbete och vikten av det kollegiala stödet inom gräsrotsbyråkratin. Den kollegiala samhörigheten var något som upplevdes starkt positivt och personalen gav åtskilliga exempel på när det hade utgjort ett stöd i deras arbete med barn med skyddade personuppgifter. Vårt resultat visar på att det kollegiala stödet ökade handlingsutrymmet för den enskilde skolpersonalen och bidrog till att minska osäkerheten i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter, i synnerhet i de områden där det saknades riktlinjer eller där riktlinjerna var för otydliga att följa i praktiken.

Arbetet följde en muntlig tradition, där personal kunde dela med sig av sina tidigare erfarenheter som inte fanns nedskrivna i handlingsplaner och riktlinjer. Precis som informanterna beskriver Lipsky hur det kollegiala stödet ofta sker muntligt och vid mer informella former (Lipsky, 1980: 206-207). Han (ibid) menar dock att under de framtida effektiviseringarna (som de senaste åren har skett i svensk skola genom politiska reformer) måste gräsrotsbyråkraterna strukturera upp sitt kollegiala samarbete och stöd genom att exempelvis reservera mer tid för handledning inom gruppen. Detta för att de mer pedagogiska bitarna, som exempelvis förhållningssätt i klassrummet, oftast anskaffas individuellt och lätt upphör med den enskilde om denne byter

arbete eller går i pension. För att denna kunskap inte ska gå förlorad är det därför viktigt att skolpersonalen har tid och utrymme för erfarenhetsutbyte. I en ännu mer effektiviserad skolmiljö finns det risker för att gräsrotsbyråkratens dualitet, mellan regler och handlingsfrihet, hamnar i obalans. Denna dualitet, riskerar att bli mer byråkratisk vilket kan leda till att gräsrotsbyråkraten förlorar stora delar av sin handlingsfrihet (Lipsky, 1980: 207).

Skolpersonalen ansåg att vårdnadshavaren var en del i barnens liv som behövdes ta hänsyn till för att skolgången skulle fungera. Vårdnadshavaren kan ses som en klient, i kontexten en person som påverkas av myndighetsrepresentantens beslut men som även själv kan påverka dessa. I skolpersonalens berättelser fanns det tendenser till att behandla vårdnadshavaren som en "aktiv klient" eller en "passiv klient" genom graden av inkludering. Att engagera vårdnadshavaren i barnets skolgång och samtala om bakgrunden till de skyddade personuppgifterna samt de eventuella konsekvenserna av dessa sågs som viktigt men ibland svårt. Att passivisera vårdnadshavaren som klient kan vara ett uttryck för en ovilja att inkräkta i en utsatt persons privatliv som myndighetsrepresentant, vilket även beskrevs som svårt i förhållande till barnet.

Sammanfattningsvis ger de två huvudtemana och dess underteman svar på vårt syfte och våra frågeställningar. Skolpersonalens erfarenheter av arbetet med barn som har skyddade personuppgifter är fokuserade dels på den invecklade byråkratin som rör skyddade personuppgifter i allmänhet, men även hur det pedagogiska arbetet med barnen som har skyddade personuppgifter inte nämnvärt skiljer sig från arbetet med andra barn. De hinder skolpersonalen upplevde var främst kring det byråkratiska, med sekretess på närvarolistor och telefonlister et cetera. Att inte veta varför barnet hade skyddade personuppgifter och vilken hotbild som fanns mot barnet upplevdes som ett hinder för de flesta. Bristen på fortbildning och allmän information om skyddade personuppgifter var indirekt ett hinder då det krympte skolpersonalens handlingsutrymme. Skolpersonalen upplevde ett stöd både från rektor och övrig personal. Stödet från rektorn var mestadels formellt, då syftet var att säkerställa att personalen utförde sitt arbete korrekt. Det kollegiala stödet var mer informellt och handlade mer om råd och vägledning i det vardagliga arbetet. Varken stöd eller hinder beskrevs i samarbetet med andra aktörer då skolpersonalens i princip aldrig haft kontakt med andra myndigheter i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Denna avsaknad av samarbete uppfattades dock som problematisk av vissa informanterna.

6.2 Teoretisk diskussion i förhållande till resultaten

Att se skolpersonal som gräsrotsbyråkrater har gjort att vi studerat handlingsutrymmet mellan riktlinjer, formellt stöd och självbestämmande i arbetet med barnen med skyddade personuppgifter. Vi har valt att fokusera på de stödjande och hindrande faktorerna i arbetet då vi med den förförståelse och kunskap vi har avseende skyddade personuppgifter velat kartlägga personalens arbete. Gräsrotsbyråkratin som teoretisk utgångspunkt har bidragit till en strukturell förståelse till personalens arbetssituation. Det har även bidragit till att belysa de individuella delarna, då gräsrotsbyråkraten trots allt har ett stort handlingsutrymme. Handlingsutrymmet som teoretisk ståndpunkt har bidragit till att vi studerat hur handlingsutrymmet kan krympa och vidgas i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Vi har fokuserat på var vi själva bedömt att det funnits potential till vidgat eller minskat handlingsutrymme för personalen utifrån denna teoretiska ansats. Teorin gav oss också en ny blick på vårdnadshavaren som klient och hjälpte oss diskutera denna dubbla klientroll. I överensstämmelse med vårt resultat avseende denna klientroll redogör även Hohmann (2016) för att gräsrotsbyråkratin kan ge denna infallsvinkel på vårdnadshavaren.

I teoridelen behandlade vi den kritik Taylor (2007) har framfört avseende lärare som gräsrotsbyråkrater, då det finns implikationer till att handlingsutrymmet för lärare har krympt till den nivån att den är försumbar. I vårt material har vi sett en stor potential till vidare användning av gräsrotsbyråkrati i förhållande till skolan som myndighet. Just New public managements påverkan på svenska skolan faller utanför vårt fokus med denna uppsats. Trots att svenska skolor till viss del kan ha influerats av New public management är det ej jämförbart med tendenserna i brittiska skolor och vi anser därför att gräsrotsbyråkrati, trots Taylors (ibid) kritik, som teori är applicerbar då vårt resultat visar på flexibilitet och handlingsutrymme hos den skolpersonal vi har intervjuat.

I och med vårt teoretiska perspektiv har vi inte fokuserat på skolpersonalens känslomässiga relation med barnen eller hur de har uppfattat barnens situation, utan främst hur det sociala arbetet med barnen sett ut. Vad beträffar skolpersonalens kontakt med vårdnadshavare har vi främst fokuserat på samarbete ur ett klientperspektiv. Detta då gräsrotsbyråkratin och begreppet handlingsutrymme har gjort att vår blick legat på dessa två fokuspunkter. Vi har inte heller

fokuserat eller problematiserat maktförhållanden i någon stor utsträckning mellan klienter, gräsrotsbyråkrater och ledning, då det inte har funnits rum eller tid för det inom ramarna för detta arbete.

6.3 Resultaten i förhållande till tidigare forskning

I vårt kapitel om tidigare forskning presenterade vi två teman, utsatta barn i skolmiljö samt socialt arbete i skolan. Studierna visar på hur barn med skyddade personuppgifter är en grupp som lätt hamnar mellan stolarna och som behöver mycket stöd i skolan. Skolpersonals erfarenheter av barn med skyddade personuppgifter återfinns inte i några studier, men deras arbete med utsatta barn överlag återfanns i ett fåtal studier och då främst med fokus på lärarrelationernas betydelse för barnets skolgång.

Resultaten i vår studie avseende relationer är visserligen tvetydiga och det verkar finnas två förhållningssätt till att arbeta med barnen, endera så var skolpersonalen extra vaksam på barnens mående eller så försökte man behandla dem som “vilka barn som helst”. Det förstnämnda förhållningssättet visar emellertid på en medvetenhet kring de svårigheter barn med skyddade personuppgifter kan uppleva. Denna tvetydighet och osäkerhet gällande hur barnet ska bli behandlat återfinns även i Alisics (2012) resultat. Alisics (2012) informanter uppgav att det fanns ett dilemma i hur mycket de som lärare fokuserade på traumat. Fokuseringen kunde å ena sidan leda till att barnet fick bearbeta sitt trauma, men det kunde å andra sidan leda till att barnet blev utanför i klassen (Alisic, 2012). Även våra informanter upplevde detta dilemma.

All skolpersonal betonade dock vikten av att skapa en god relation med dessa barn och många efterfrågade att få träffa barnen innan skolstart för att barnen skulle känna igen någon på skolan när de väl började. Även tidigare forskning betonade vikten av en god lärar-elev relation som en av de faktorer som gynnade barn på lång sikt, vilket då överensstämmer med våra resultat (Skolverket, 2011; Westling Allodi, 2010; Trygged, Backlund & Elofsson, 2013; Olsson, 2009).

Huruvida barnen i sig upplever sitt förtroende för skolpersonalen kan vi inte dra någon slutsats om då de inte har varit vår huvudmålgrupp med studien. Vad som däremot visade sig i tidigare forskning avseende barn med skyddade personuppgifter var att barnen uppskattade att personal på skolan visste om deras bakgrund (Weinehall et. al., 2007). Detta överensstämmer till viss del med resultaten av denna studie, där ungefär hälften av de tillfrågade ansåg att det var bra att någon på skolan visste om barnets hela historia (inte bara den knappa informationen som all personal ofta fick) och därmed kunde vara ett extra stöd om barnet skulle må dåligt. En intressant iakttagelse var hur olika informanterna uppfattade barnens behov av speciella insatser jämfört med övriga barn. Både Weinehall et. al. (2007) och Hindberg och Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2009) betonade i sina rapporter hur barn med skyddade personuppgifter ofta mår psykiskt dåligt och hur de vanligtvis behöver extra stöd i skolan. Att vår tillfrågade skolpersonal inte bekräftade detta kan endera bero på att barnen de har arbetat med har haft ett gott stöd utifrån eller från sin familj. Detta kan ha påverkat hur vår tillfrågade skolpersonal har uppfattat barnen med skyddade personuppgifter.

6.4 Implikationer för praktik och framtida forskning

En intressant aspekt som denna uppsats ej har behandlat är hur maktperspektivet i en gräsrotsbyråkrati kan ta sig vissa uttryck och hur det påverkar gräsrotsbyråkratens arbete. Vår uppsats har haft en horisontell syn på gräsrotsbyråkratens arbete och fokuserat på dess handlingsutrymme. En liknande uppsats med ett kompletterande maktperspektiv skulle kunna utforska hur den moderna gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme ur en vertikal synvinkel.

Resultaten från denna studie argumenterar för att skapa ny kunskap om hur skolpersonalen upplever och hanterar arbetet med barn som har skyddade personuppgifter. Att studera skolpersonalen som gräsrotsbyråkrater och fokusera på deras handlingsutrymme är ett nytt förhållningssätt till forskningsområdet som vi hoppas ska ge en bättre översikt av skolpersonalens arbete och i synnerhet det sociala arbetet som skolpersonal utför på en daglig basis. Den tidigare forskningen har varit otillräcklig inom detta område och vi anser därför att vår studie har fyllt en kunskapslucka, eller i varje fall öppnat en dörr till vidare studier om skolpersonalens sociala arbete med barn som har skyddade personuppgifter.

Referenser

Alisic, E. (2012). *Teachers' perspectives on providing support to children after trauma: A qualitative study*. *School Psychology Quarterly*, 27(1), 51-59

Baker, L., & Cunningham, A. (2009). Inter-parental violence: The pre-Schooler's perspective and the Educator's role. *Early Childhood Education Journal*, 37(3), 199-207.

Boote, D. N. (2006). *Teachers' professional discretion and the curricula*. *Teachers and Teaching*, 12(4), 461-478.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

Christensen, E. (2007) Barn i familjer där mamma misshandlas. I M. Eriksson (Red.), *Barn som upplever våld* (s. 67-81). Stockholm: Gothia.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, M., Oranen, M., Solberg, A. & Bo Vatnar, S. K. (2007) Nordiska perspektiv på barn som upplever våld i sin familj. I M. Eriksson (Red.), *Barn som upplever våld* (s. 5-25). Stockholm: Gothia.

Evans, T., & Harris, J. (2004). Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion. *The British Journal of Social Work*, 34(6), 871-895.
doi:10.1093/bjsw/bch106

Garbarino, J. (1992). *Children and Families in the Social Environment*. New York: Aldine de Gruyter

Germundsson, P. (2011). *Lärare, socialsekreterare och barn som far illa*.
(Doktorsavhandling). Hämtad från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:399705/FULLTEXT01.pdf>

- Hohmann, U. (2016). Making policy in the classroom. *Research in Comparative and International Education*, 11(4), 380-393.
- Howell, K. E. (2013). *An introduction to the philosophy of methodology*. London;Los Angeles;: SAGE.
- Johansson, R. (1992). *Vid byråkratins gränser: Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. (Doktorsavhandling) Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3. [rev.] uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Torhell, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ko, S. J., Ford, J. D., Kassam-Adams, N., Berkowitz, S. J., Wilson, C., Wong, M., Layne, C. M. (2008). Creating trauma-informed systems: Child welfare, education, first responders, health care, juvenile justice. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(4), 396-404.
- Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn: Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Calif: Sage.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lipsky, M. (1969). *Toward a Theory of Street-Level Bureaucracy (IRP Discussion Papers No. 48-69)*. Madison, WI: Institute for Research on Poverty (IRP), University of Wisconsin.
- Nationalencyklopedin*, new public management. Hämtad 2017-06-02.
Från: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/new-public-management>

Olsson, E. (2009). The role of relations: Do disadvantaged adolescents benefit more from high-quality social relations? *Acta Sociologica*, 52(3), s. 263-286.

Padgett, D. (2008). *Qualitative methods in social work research* (2.th ed.). Los Angeles, Calif: Sage Publications.

Robert, S. A. (2016; 2014;). *Extending theorisations of the global teacher: Care work, gender, and street-level policies*. *British Journal of Sociology of Education*, 37(3), 445-464.

Siciliano, M. D. (2017; 2015;). *Professional networks and street-level performance: How public school teachers' advice networks influence student performance*. *The American Review of Public Administration*, 47(1), 79-101.

Skatteverket. (u.å.). *Skyddade personuppgifter*. Hämtad 2017-03-21, från <https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter.4.18e1b10334ebe8bc80001711.html>

Skolverket (2011) *Unga med skyddade personuppgifter*. https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.197551!/unga_skyddade_personuppgifter.pdf

Taylor, I. (2007). *Discretion and control in education: The teacher as street-level bureaucrat*. *Educational Management Administration & Leadership*, 35(4), 555-572.

Trygged, S., Backlund, Å., & Elofsson, S. (2013). *Vem kan man lita på? Skolelevers förtroende för skolpersonal*. *Socialmedicinsk tidskrift*, 90 (4), 591-603.

Vetenskapsrådet (2011) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vinnerljung, B., Berlin, M. & Hjern, A. (2010). I social rapport 2010-3-11: *Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn*. Västerås: Socialstyrelsen.

Westling Allodi, (2010) *The meaning of social climate of learning environments: Some reasons why we do not care enough about it*. *Learning Environments Research* 13(2):89-104

Weinehall, K., Jonsson, M. L., Eliasson, M. & Olausson, M. (2007). *G(l)ömda – en studie om kvinnor och barn med skyddade personuppgifter*. Juridiska institutionen, Umeå universitet.
No 17/2007.

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Tema 1: erfarenheter av barn med skyddade personuppgifter

Berätta om hur du kommer i kontakt med barn med skyddade personuppgifter?

Exempel på följdfrågor:

Vad blir din roll?

Hur ofta träffar du barnen?

Hur får du veta att barnen har skyddade personuppgifter?

Tema 2: stöd i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter

Kan du berätta om en specifik händelse då du upplevt stöd i ditt arbete med barn som har skyddade personuppgifter?

Kan du berätta om fler händelser då du upplevt ett gott stöd i ditt arbete?

Exempel på följdfrågor:

- från ledningen
- från verksamhetens regelverk, handlingsplaner etc. Var det givande i ditt arbete? På vilket vis?
- från samarbetet med andra myndigheter såsom

Tema 3: hinder i arbetet med barn som har skyddade personuppgifter

Kan du berätta om en specifik händelse när det kändes svårt, där du stötte på hinder i ditt arbete med barn som har skyddade personuppgifter? Kan du berätta om fler händelser då du stött på hinder?

Exempel på följdfrågor:

- från ledningen
- från verksamhetens regelverk, handlingsplaner etc.
- från samarbetet med andra myndigheter
- Gick ni igenom särskilda förhållningssätt eller riktlinjer?
- Upplevde du att du behövt riktlinjer?

Sammanfattande fråga: Vilka erfarenheter har du tagit med dig in i ditt arbete med andra barn i framtiden/nu?

Bilaga 2. Informationsbrev

Förfrågan om deltagande i studie

Hej!

Vi är två socionomstudenter som nu ska påbörja vårt examensarbete på 15 högskolepoäng vid Sociologiska institutionen vid Uppsala Universitet. I examensarbetet kommer vi undersöka skolpersonals erfarenheter av arbetet med barn som lever med skyddade personuppgifter samt vilka hinder och möjligheter det finns inom arbetsområdet. Med denna studie vill vi utveckla kunskapen om skolpersonals sociala arbete med barn som har skyddade personuppgifter, då detta är ett relativt outforskat område inom svensk forskning. Du tillfrågas som anställd vid en grundskola i Uppsala län om medverkan i denna studie.

Kriterier för deltagande i studien:

- Erfarenhet av direkt skolsocialt arbete (exempelvis lärare eller skolkurator). - Erfarenhet av skolsocialt arbete med barn som lever med skyddade personuppgifter (sekretessmarkering eller kvarskrivning) de senaste fem åren.
- Det går bra om arbetet har skett på en tidigare arbetsplats, det behöver alltså inte gälla skolsocialt arbete på den nuvarande arbetsplatsen.

Vi kommer under hela arbetes gång följa Vetenskapsrådets (2011) etiska riktlinjer för studier inom det samhällsvetenskapliga området. Deltagandet är naturligtvis frivilligt och kan när som helst utan särskild förklaring avbrytas. Det insamlade materialet kommer att förvaras så att endast vi och vår handledare kommer åt det under arbetets gång. Materialet kommer att avidentifieras. Särskilt samtycke kommer att inhämtas från samtliga inblandade personer.

Detta är endast en preliminär förfrågan och den är självfallet inte bindande. Vi kommer att kontakta dig i ärendet inom några dagar med mer information. Om du har frågor eller funderingar går det självklart bra att kontakta oss.